

Ազգ

24 ՕԳՈՍՏՈՍ 2018 ՈՒՐԲԱԹ 30(5529)

ՀԱՍՏԱՆՈՒԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Առաջին եւ առաջնային կարեւորության այց

Թեւ Գերմանիայի կանցլերի մեր սարածաբան այցը նախածրագրված էր դեռեւս մեկ տարի առաջ, սակայն Հարավային Կովկասում, ինչպէս սիրում են գերմանացիները կոչել Անդրկովկասը, վերջին ամիսներին արձանագրված նոր եւ նորագույն զարգացումները ինչ-որ չափով նոր բովանդակություն են հաղորդում Անգելա Մերկելի ներկա բնակությունը, որ երկ սկսվեց թերիսիսից, այսօր եւ վաղը կարուստակի երեւանում, իսկ վաղը-մյուս օր կավարսվի Բաքուում: Այսուհանդերձ, ուզեմք թէ չուզեմք լիքի խոստովանեմք, որ այցի բովանդակային մասն սկսվել էր դեռեւս օգոստոսի 18-ին, Բեռլինի մոտ գտնվող Մեգենբերգ ամրոցում, որտեղ կանցլերը շուրջ երեւոյեւ ժամ առանց թարգմանչի հանդիման էր ունեցել Ռուսաստանի նախագահ Պուտինի հետ: Ինչպէս վկայել էին գերմանական արքայուհիները, այդ հանդիման ընթացքում բացի երկրորդ հարաբերություններից, ամերիկյան նոր դաշնակցություններից, էներգետիկներից, ռուսական եւ արբերգամա-թուրական խոշոր ծրագրերից, Ուկրաինայի եւ գլխավորաբար Դոնեցկի հակամարտությունից, ՆԱՏՕ-ին անդամագրվելու վրացական անգուստ ցանկությունից եւ Իրանի միջուկային կնճռից, ֆինանսվել էին նաեւ հայ-արբերգամական հակամարտությանը առնչվող հարցեր:

Արդարեւ, սարածաբանում հրատարակող հարցերի մի որոշ համալիր է սղասում Եվրոպայի ամենակարեւոր երկրի ղեկավարին, որի ներկա այցը, հետեւաբար, դուրս է գալիս ճանաչողականի բնագավառից եւ իր անդրադարձումներով դառնում է Եվրոպայի նախագահի միայն Մերկելին ընդունող երկրների, այլեւ նույնիմի այցելուի համար:

Անուշաք մեզ համար կարեւորն ու առաջնահերթը Երեւանում կանցլերի անցկացնելիս 24 ժամն է, որի օրակարգի վերաբերյալ մերոնց լուրջ քննարկումներ են տեղի ունեցել: Այսինքն ժամանակակից ստեղծագործությունը այնքան ժլատ է հասկալիս բովանդակային շեղանկերից: Նախատեսվում են հանդիմաններ վարչապետի, նախագահի, Ամենայն հայոց հայրապետի հետ, այց՝ Ծիծեռնակաբերդ, միջնորդական բովանդակությունը մնում է... առերեսությամբ անբովանդակ: Հետեւաբար մեղադրելի է ենթադրությունների օգնությամբ ատկալիները:

Սակայն առանց ենթադրության էլ դարձ է, եւ այստեղ մեզ օգնության է գալիս գերմանական կողմը, որ ֆինանսություններում գլխավորը լինելու է դարաբաղյան հակամարտությունը՝ Միսսիսիսի խնդրի միջնորդական առաջնությունը անարդյունավետությունը, Եվրոպայի գծի երկայնքով եւ բուն ԳԴ-ի սահմանների վրա, վերջերս նաեւ Նախիջեւանի սարածով, ամենօրյա հրաձգությունների եւ զորքերի կուսակման լուրջ անհանգստություն: Հայտնի են այս հարցում Բաքուի դժգոհությունները Գերմանիայից, որ, ըստ արբերգամացիների, անհրաժեշտ ճնշում չի բանեցնում հայկական կողմի վրա՝ զիջումներ զորքերի իմաստով:

Հայկական կողմի համար անհրաժեշտ լինի սուրբ կանցլերի՝ Միսսիսի խնդրի առաջնության մասին նախադրյալ բազմիցս արտահայտած հայտնի շեղանկերի սոկունությունը մեկ կողմից, իսկ մյուս կողմից՝ վարչապետ Փաշինյանի ֆանիցս արտահայտած շեղանկերի ընդունման հնարավորությունը՝ բանակցություններում Ստեփանակերտի ընդգրկելու վերաբերյալ: Մեզ համար կարեւոր է նաեւ դարձել, թէ ինչո՞ւ են ձգձգվում Եվրոպայի գծի երկայնքով կրակային կետերը հսկող-արձանագրող արդիական սարձակորուներին սրահներում, որն արդեն վաղուց խոստացել էր Բեռլինը եւ որովհետեւ այնքան անհրաժեշտ են հակառակորդի ունեցողությունները փաստելու շեղանկերից:

Նվազ, բայց նույնպէս կարեւոր է կանցլերի ուսուցողական հանձնելի Հայաստան արդասան գտած շուրջ 20 հազար սիրահայերի դարձումը՝ փախստականների դեղին Եվրոպա գաղթող կասեցնելու նպատակով ֆինանսական միջոցներ հատկացնելու Բեռլինի դաշնակցականության բնագավառում:

Բաց աւսի, իմ կարծիքով անհրաժեշտ է նաեւ վերջապահ գերմանական կողմի առջեւ դրաժել Հայաստանի շեղանկեր զարգացման համար կարեւոր ենթակառուցվածքի մեկի, օրինակ՝ ջրային ռեսուրսների խնայողության եւ ոռոգման համակարգի արդիականացման ծրագրի ֆինանսավորման խնդիրը: Ոչ վաղ անցյալում, իմ ունեցած հավաստի տեղեկություններով, նման խոշոր մի ծրագիր հովանավորելու դաշնակցականության մասին խոսվել է Գերմանիայի խորհրդարանի կուրիաներում, որոնք «փոխհասուցում» այդ երկրի մեղակցությունը Տեղատարանության գործում:

Միով բանիվ, 24 ժամյա լուրջ եւ լրջագույն հարցերի ֆինանսական կողմը վարչապետ Փաշինյանի եւ նախագահ Սարգսյանի գլխավորությամբ ինչպէս եւ որքան լավ է նախադրյալը ստեղծել այս հանդիմանը, սակայն գիտեմք, որ Գերմանիայի լրջախոհ ու սոկուն լեյդին միայն զուտ ճանաչողական նպատակներով չի ժամանելու Հայաստան:

ՎԱԿԱՆԱՆՈՒԿԱՆ

Քաղաքական ուժ են դառնում

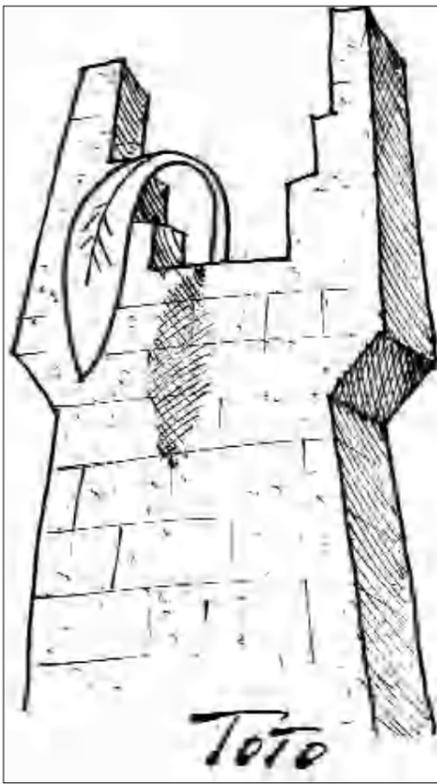
«Սասնա ծռեր» խմբավորումը դարձրեցին գործունեությունը եւ նախաձեռնում նույնանուն կուսակցության ստեղծում: «Հիմնադիր խորհրդարանի» անդամ Վարուժան Ավետիսյանը տեղեկացրել է, որ առաջիկայում ստեղծվելու է «Սասնա ծռեր» կուսակցություն հիմնադրող նախաձեռնող խումբ, որը մշակելու է կուսակցության ծրագիրն ու կանոնադրությունը, առաջ կազմակերպելու է կուսակցության հիմնադիր համագումարի եւ գրանցման գործընթացը:

«Ռեալիտի ալթերնատիվ» ժողովուրդը լիք է հասկանա, որ մենք ու մեր ստեղծելի ուժը այսօրվա իշխանության մեջին ենք կանգնած», սա էլ ասել է Ժիրայր Սեֆիրյանը, մինչ Վարուժան Ավետիսյանը հայտարարել է, որ ուսիկան Արթուր Վանոյանը զոհվել է փոխհրաձգության հետեւանով, իսկ մյուս երկու ուսիկանների՝ Գագիկ Սիրջյանի ու Յուրի Տեփանոսյանի մահվան հետ իրենք կաղ չունեն:

(Այս մասին կարդալ նաեւ 5-րդ էջում):

ՄԱՐԻԵՍԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Տեւսն ու դժվարը, կամ՝ կարճն ու երկարը

Օգոստոսի 28-ին կառավարությունն Ազգային ժողովի արտահերթ նիստ է նախաձեռնել՝ Սեւան լճից մինչեւ 40 մլն խորանարդ մետր լրացուցիչ ջրառ իրականացնելու մասին օրակարգով: Ինչպէս վարչապետն էր ասում այդ որոշումը կայացնող կառավարության նիստին՝ նախարարները սրի ցավով կողմ են փեարկում օրինագծին՝ ջրի բացակայության դաժնառով գյուղացու բերի կուրսները թույլ չհասնու, գյուղատնտեսությունում փակուղային վիճակ չունենալու համար: Հիշեցնեմք, սա այն հարցերից է, որի համար ընդդիմությունները միշտ ֆինանսաւ են իշխանություններին՝ մասնագետները չհնարգոված, ծակ ջրամբարների դաժնառով հսկայական ջրակուրսները, օլիգարխներին դաժնառով ձկնարուծարանների առեւ-լի չափերի հասնող ջրօգտագործումը, Արաք գետից Զորհա եւ Նախիջեւան հոսող ու ոչ մի կերպ չամբարվող ջրի դաժնառով: Այդ խնդիրների մասին նաեւ կառավարության նիստում էին խոսում՝ վարչապետը նշում էր, որ այս հարցերը լիք է իրենց

ու անգամ չգրանցված այգիներ կան, որով ջուր են ստանում, հողի հարկի իրական թիվը չվճարելով, իսկ նրանց փոխարեն թղթի վրա խոսածակույթ է գրանցված:

Իհարկե, այս սխալի հարցերի Հայաստանի նոր կառավարությունը էլի ու էլի է բախվելու, երբ որոշեւ ընդդիմադիր սկզբունքներն դեմ լինելով՝ արդեն որոշեւ գործադիր այլընտրանք չէս գտնում սկզբունք կյանքում իրագործելու: Առհասարակ՝ հանրությունը, որ անաղաղ փոփոխությունների է սղասում, կամաց-կամաց կհասկանա, որ վիրահասական դաժնակը չի կարող բոլոր դեղերում գործի դնել, տեսական եւ արմատաւ բուժում է լիք Եվրոպայի դեղերում, իսկ դա ժամանակ, մանրակրկիտ ուսումնասիրություն, հիմնավոր առաջարկների առկայություն է ենթադրում: Այսինքն՝ ահա փաստ, որ հակադրության մեջ է մեր կյանքը փոխելու հեղափոխական հռետրաբանության հետ, ու սրան նոր կառավարությունն անընդհանր առնչվելու է: Ասեմք՝ հանրադրականության ոլորտում կամ ցած առաջնահերթ կուրսային դեմ դաժնառով անհնարիմության օրինակներում, եւ այլն: ➔7

Մերկելի երեւանյան ասուլիսի առանցքում՝ Հայաստանի անվանագրության հարցը

ՄԱՐԻԵՍԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ԳԴՀ կանցլեր Անգելա Մերկելն այսօր՝ օգոստոսի 24-ին առաջին անգամ Երեւան է ժամանում՝ հիմնադրող օրը՝ 2010 թվականից հետո երկրորդ անգամ թիֆլիս այցելելուց հետո: Կանցլերի Հարավային Կովկաս այցն ավարտ է գտնելու Երեւան օրը՝ Բաքուում, որ ֆաղափական առումով թերեւս ամենամեծ փորձաքնն է լինելու ֆինանսաւ ունկնդրելու սովոր գերմանացի ֆաղափական փորձաքնն այս գործի համար: Երբ անցյալ ուրբաթ ԳԴՀ կառավարության խոսնակ Ջայրբերդ Բեռլինում լրագրողներին ծանուցեց կանցլերի մեր սարածաբան այցի մանրամասների մասին, գերմանական մանուկն

արդեն ծանուցեւ են արեց՝ ժողովրդավար Վրաստան, հեղափոխության թավիճը չխամրած Հայաստան այցն ու դաժնառով հանդիմաններն այնքան սարակյուն չեն լինելու, որքան բռնակալական մշակույթն ամրադրող Ադրբեյջան, որ գերմանական, համատեղողական սնեստական Եվրոպայի եւ Եվրոպայի բարոյաբանական, ժողովրդավարական ամուր հիմք գտած նորմերը: Երբ կանգառներից վերջինը Բաքուում Ռուսաստանից Գերմանիայի, նաեւ՝ ԵՄ սնեստական անկախության առհավաստյան կարող է դառնալ, եթէ Բաքուի գագն, ինչպէս երազում են ԵՄ-ն ու կանցլեր Մերկելը, արտահանվի Եվրոպա՝ Թուրքիա-Ալբանիա-Հունաստան-Իտալիա այլընտրանքային գագա-սարով: Վերջինս մեկ երրորդ

դաժնառով գագ կարող է մասակարարել, ֆան ռուսական Հյուսիսային հոսք - 2-ը, բայց կնվազեցնի Ռուսաստանից կախվածությունը, ինչը մասնագույց արեց ԱՄՆ նախագահ Թրամփը Բրյուսելում՝ ակնարկելով, թէ Եվրոպան դարձել է ռուսական գագի դաժնառով: Կանցլերի Բաքու այցը Եվրոպայի, Գերմանիայի համար փորձաքնն է կամ ավելի ճիշտ՝ գաղթաբան: Թուրքիան եւ Ադրբեյջանը փաստորեն, կամ՝ ավելի հստակ այդ երկրների ֆաղափական ղեկավարները դաժնառով բաց չեն թողնում թելադրողի դիրքերից հանդես գալու, մարտահրավեր են նետում ֆաղափականության առաջնորդություն ստանձնած Եվրոպայի ղեկավարներին եւ, արդեն անհաշիվ, հեղինակաւրկում նրանց դավանած արժեքներն: ➔2

Հայաստանը պատանդ՝ Ամերիկա-իրանյան լարված իրավիճակին էջ 4

Հայ կինոյին նոր շունչ հաղորդած երիտասարդ երազատեսը էջ 9

«Ստամբուլ» ջրանցքը եւ Իրանի այլընտրանքը էջ 10,11

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Հազիվ էր թավեցա հեղափոխությունից հետո Հայաստանում վերականգնվել ներքին հանդարտությունը, երբ արտաքին ֆաղափականության հրասաղ հարցեր կուսակցությունն սահմաններում: Ադրբեջանի դեմ լիարժեք պայքարում և, որից Հայաստանը համադաստիսան միջոցներ է ձեռնարկում: Այդ միջոցները արդյունավետ են եղել ցարդ:

Մինչ նոր կառավարությունը կարգի է բերում իր տունը, նորանոր խնդիրներ շարունակում են լուրջացնում: Մոսկվայի հետ լարված հարաբերությունները արդեն իսկ սահմանափակել են Հայաստանից գյուղատնտեսական արտահանումը: Սովորաբար Ռուսաստանի հետ այդ արդարների շարունակումը անուղղակիորեն խոչընդոտել է Վրաստանը, որը Հայաստանի թեմաների հետ համագործակցելով անհատներին է արել մեր երկիրը: Ռուսաստանի հետ արտահանությանը կասեցում է Վրաստանի միջոցով էլ ցաս հաճախ Վրաստանի կառավարությունը այս կամ այն դասառաքանություններ փակում է Վերին Լարսի անցակետը կասեցնելու կամ դանդաղեցնելու համար մարդկանց և արտահանմանի սեղանները: Այս անգամ այդ անցակետը փակված էր ռուսական կողմից և բեռնատար մեքենաները օրեր շարունակ անշարժության էին մատնված: Սովորաբար այդ մեքենաները դասարկ են վերադառնում Հայաստան, Ռուսաստանի սարածում իրենց նեխած արդարներ բեռնափափելուց հետո: Սա, իհարկե, ոչ այնքան նոր ակնարկ է Մոսկվայի կողմից, արտադրարար Սերգեյ Լավրովի բավականին խիստ զգուշացումից հետո:

Բայց ցաս ավելի հրասաղ մեկ այլ սղառնալիք է հասունանում Հայաստանի հուսալի գործընկեր Իրանի սահմանում: Չնայած այդ սղառնալիքը անմիջականորեն Հայաստանի դեմ ուղղված չէ, այդուհանդերձ դրա ազդեցությունը կարող է ծանր լինել: Այդ սղառնալիքը Իրանի դեմ ծանցական մասշտաբի միջոցներ են, որ ԱՄՆ նախագահ Թրամփը մտադիր է բարձրացնել նոր մակարդակի: Նրան, անուշաբ, բնավ չի հետաքրքրում, թե այդ մասշտաբի միջոցները գործարարը ինչ ազդեցություն կարող է թողնել Հայաստանի վրա:

Այստիպով Հայաստանը կարող է ակամա մասնակից դառնալ միջազգային մի արկածախնդրության և լիարժեք Ամերիկա-իրանյան լարված հարաբերությունների:

Ամերիկյան ֆաղափականության ներկա փոփոխությունը հետադարձ է կարծածանկե և երկարաժամկետ նպատակներ: Նեոկոնների (կարծրեռային դաշտանողականներ) հետադարձ կարծածանկե նպատակը Իրանին Իրաֆի, Սիրիայի և Լիբիայի մակարդակին իջեցնելն է, այլ խոսքերով ասած՝ հասնել նրան, որ այդ երկրի իշխանությունները չկարողանան մարտահրավեր նետել Իսրայելին կամ սղառնալ նրա գերիշխանությանը սարածաբանում: Մինչդեռ երկարաժամկետ նպատակը սեկսոնիկ, համակարգային փոփոխություն մեցնելն է, դրան հետևող գլոբալ ազդեցություններով:

Մեր ժամանակների միաբերտ ախարհում Եվրոպան մեծադեր կախյալ է Ամերիկայից և դա Վաշինգտոնի օգտին է խոսում: Սակայն այն հեռանկարը, որ հավակնոտ Չինաստանը կարող է իր սեփական մեծաքանակ արտադրվող Եվրոպա հասցնել և արտահանումը Ռուսաստանին առաջ բերել երկրներ կամ նույնիսկ երկրներ մի նոր ախարհ, նյարդայնացրել է ամերիկացի ֆաղափականություն մշակողներին: Չնոռանա՞մ, որ այդ ֆաղափական ախարհի սախարհի վրա Եվրոպայում առեւտուր ծավալելու իր հավակնություններն ունի նաեւ մեկ այլ հղորակող երկիր՝ Հնդկաստանը:

Կովկասյան սարածաբանը զսնվում է այդ երկու առող ախարհում դեռությունների ճանադարհին: Միացյալ Նահանգները ցանկանում է այդ սարածաբանը օգտագործել մեկը մյուսի դեմ հանելու համար, որդեսոգի կանխի կամ առնվազն դանդաղեցնի այդ զարհուրելի բազմաբերտ ֆաղափական կառույցի առաջացումը: Դրա համար էլ, որդես նախադասարասական ախարհում առաջիկա հարյուրամյակի ընդլայնված ամերիկյան ֆաղափականության, Մ. Նահանգների դեֆարտուրա Մայք Փոմպեոն ցանկանում է վերածեփափել Պարսից ծոցից մինչեւ Սեւ ծով ընկած միջանցքը: Հայաստանը զսնվում է միջանկյալ սարածում:

Թրամփը կարող է ընդգրկված չլինել նման ֆաղափականության խճճված բարդությունների մեջ, սակայն նրա միջոցով է, որ իրականություն է դառնում ներկա ճգնաժամը:

Իրանի միջուկային համաձայնագիրը, որը սասնամյա բանակցությունների արդյունք էր և վավերացվեց ՄԱԿ-ի անվանագրության խորհրդի համար 2231 որոշումով,

Միակողմանի այս որոշման միախաճուռ հակադարձ արձագանքը չուշաքալ: Եվրոմիության արտաքին գործերի գերագույն հանձնակատար Ֆեդերիկա Մոգերինիի օգնական, գլխավոր դիվանագետ Նաթալի Տոկիմ հարրորդել է BBC-ին, որ Եվրոմիությունը իր հերթին լիարժեք միջոցներ է կիրառելու Եվրոպական այն ընկերությունների նկատմամբ, որոնք Ամերիկային հետեւելով դադարեցրել են առեւտրական գործունեությունները Իրանի հետ:

Մյուս կողմից «Ռոյթերզ» գործակալությունը Չինաստանի դիրտուրումն է հայտարարել, մեքերելով Չինաստանի արտադրարարի խոսքերը:

«Չինաստանը հետեւողականորեն դեմ է եղել միակողմանի մասշտաբի միջոցներին և արտադրարարին արդարադասության: Չինաստանի առեւտրական համագործակցությունը Իրանի հետ բաց է և թափանցիկ, սրամաբանական է օրինական, ինչդեր նաեւ համահունչ ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրդի որոշումներին»: Ի դեմ, Չինաստանը Իրանից նալք

Հայաստանը դասանդ՝ Ամերիկա-իրանյան լարված իրավիճակին

կոչ էր անում Իրանին ձեռնդառ մնալ միջուկային զենքերի արտադրությունից և փոխարենը սասնալ որոշ մասշտաբի միջոցներ վերացնելու Մ. Նահանգների դադարադասությունը: Այդ համաձայնագրի սակ ստորագրել են ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրդի անդամ հինգ երկրներ և Չեռնոսիան: Ի կատարումն իր նախընտրական խոսուով Թրամփը այս սարվա մայիսի 8-ին չեղարկեց նախագահ Օբամայից ժառանգություն սասցած իրանական գործարքը, որը դասոնական արտահանումը հայտնի է որդես յՇՊՈՒ (Joint Comprehensive Plan of Action) գործողությունների համաշեղ ծրագիր անունով: Թրամփն արդեն վերցնածանկե է նսանակել մասշտաբի միջոցների վերագործարկման համար: Համաձայնագիրը ստորագրած մյուս բոլոր երկրները խոսացել են հարգել և հավասարի մնալ գործարքին, որն ըստ Ասոմային էներգիայի միջազգային կազմակերպության գեկուցագրի, ակնկալված արդյունավետությանը գործարկվում է:

Թրամփն այժմ դադանջում է վերանայել համաձայնագիրը և ավելացնել Իրանի կողմից սասցված դադարադասությունների ֆանակը: Ըստ Թրամփի ազգային անվանագրության խորհրդատու **Ջոն Բոլտոնի**, որն ի դեմ այնքան էլ հմուտ դիվանագետ չէ, Իրանը դեմ է հրաժարի հեռահար հրթրոններ արտադրելուց, դուրս գա սիրիական մարտաբանցի և ձեռնդառ մնալ «դեռական ախարհակալ» գործողություններից: Սա, իհարկե, մի սարածաբանում, որեղ Իրանը միակ երկիրը չէ, որ ամբաստանվում է մնան գործունեության համար: Սասցվում է այնդես, որ այն ինչ Մ. Նահանգները չկարողացավ իրագործել Սիրիայում, ցանկանում է իրագործել այս նոր համաձայնագրի միջոցով:

րավկովկասյան այդ փոփոխ, աղաք երկրի վրա, որ վերջերս իրականացրեց արեւմտամեծ գունավոր մի հեղափոխություն»: Այստեղ հետաքրքրական է նսմարել, որ այն ինչ բնութագրվում է որդես «թավեյա» հեղափոխությունը Հայաստանում, Արեւմտսում ընկալվում է որդես «գունավոր հեղափոխություն»՝ նման Ուկրաինայի և Վրաստանի հեղափոխություններին:

Հողվածում նաեւ նսվում է, որ մասշտաբի միջոցները գրոյակասացնելու են Եվրոմիության հետ կնկված համընդհանուր գործընկերության համաձայնության (CEPA) Հայաստանին ընձեռած առավելությունները:

Թվում է, թե Իրանի դեմ սանձագերծված հիբերդային դաստեազմը մաս է կազմում ավելի մեծ ու հեռագուն մի ֆաղափականության, որը արտահանակելու է կանխասեսելի աղադայում: «Մ. Նահանգները դասարասվում է հարյուրամյա զինվորական-նազնակարական գործընկերության մեջ մնել Հնդկաստանի հետ: Դա նախասեսում է նաեւ նազնակարային վճռորոշ նսանակության համագոր-

ծակցություն, որը միջված է լինելու հարավասիական այդ երկիրը Չինաստանին «հակակոշելուն», եգրափակում է հողվածագիրը: Այս ակնարկը հսակորեն Պարսից ծոց-սեւծովյան մրցակցության մասին է, որի արանում Հայաստանը դայարում է իր գոյությունը դադարանել:

Հայաստանն ու Իրանը վսասելի գործընկերներ էին, և են, բայց արտահանաբանառությունը երկու երկրների միջեւ դեռես չի հասել իր զագաթնակետին՝ մասշտաբի միջոցների դասառոշով: Վերջին արտանում Մեղրիում բացվեց ազա առեւտրի գոտին, որդեսոգի խթանի առեւտուրը երկու երկրների միջեւ:

Հուսանք, որ Հայաստանի նոր կառավարությունը հասկնի կառնի զարգացող բարդ իրավիճակը և համադասասխան ֆայլեր կձեռնարկի անվանագր «նավարկելու» համար աղադայում:

Թրամփի անկանխասեսելիությունը վերջին արտանում մի փոքր նկազել է, նրա կողմից թույլ սրված որոշ արտանների հետեւանում: Նա կրակ ու ցալ էր դարձել Հյուսիսային Կորեայի իշխանությունների համար, մինչեւ չհանդիպեց այդ երկրի առաջնորդ Կիմ Յոնգ Անին, որին «չափազանց ողջամիտ» բնութագրեց: Նա նաեւ Հեկարինիում հանդիպեց Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինին, և համարյա չեզոքացրեց Կրեմլի դեմ իր կառավարության հարուցած մեղադրանքները: Այժմ Իրանի հերթն է:

Հուլիսի 30-ին **Թրամփը** հայտարարեց, որ դասարաս է հանդիպել Իրանցի իր գործընկերոջ՝ Հասան Ռուհանիի հետ որեւէ ժամանակ, որ հարմար կլինի նրան, և ավելացրեց. «Դա բարեմդաս կլինի ինչդեր մեզ, այնդեր էլ նրանց և ամբողջ ախարհի համար: Եթե ցանկանում են հանդիպել, առանց նախադայանների, ես դասարաս եմ»:

Եվ չնայած Իրանի արտադրարար **Ջավադ Ջարիֆն** ամերիկյան ֆաղափականությունը «անկայուն» էր դիտարկել, իր երկիրը հավանաբար այլ ելք չունի, ֆան բանակցելը: Նույնիսկ ամերիկյան գործողությունները մեծած երկրները վսասաբար խրախուսելու են Իրանին, որ բանակցությունների սեղանի շուրջ փորձի ձեռք բերել հնարավոր առավելությունը:

ԱՄՆ-ում հայկական հարցերով զբաղվող խմբավորման որոշ կոնգրեսականներ ախարհում են կազմակերպել Թրամփ-Փաթինյան հանդիպումը: Դա երեւի լավ առիթ կլինի հուսալի ելք գտնելու ստեղծված կացությունից: Այլադես վսանգավոր ֆառու է սղասվում սարածաբանում:

Թարգմ. ՏԿՄՈՒ ԾՈՒՄԿԵՅՆԵ (The Armenian Mirror-Spectator)

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

Ծովագրություն

Մեզ է շարժվել: Մենք գնեցիկորեն սիրում ենք բարձրանալ, ճանապարհին կանգնել, նստել, հանգստանալ, խոսել, բայց չենք սիրում մեզառից շարժվել, մենք ֆարից հաց ենք ստեղծում ոչ թե որովհետև աշխատանք ենք, այլ ֆանի որ ուրիշ բան չունենք հաց ստեղծելու: Մենք աշխատանք ենք անում, մարմնով՝ աշխատանք ենք անում, հոգով՝ թանջալ: Հոգին ծովն է: Նույնիսկ խոլ լեռնային գյուղում ապրող, երբեք ծով չենք տեսնում: Մենք մարդու հոգում ծովն ենք, այն, որն ի սկզբանե էր, մինչև Աստված գործի կանգնեց: Մենք ամբողջ օրն աշխատում ենք, իսկ մահացածները օրը մի ֆանի ժամ սիեստա են անում, վրացիները ժամը 11-ից են խանութները բացում, բայց հոգով թանջալը մենք ենք: Նրանք էլ են լծի սակ ապրել, նրանք էլ են բռնադատվում երբ, բայց նրանք դատապարտվել են թանջալության դեմ միակ միջոցով՝ ծովը, որտեղ, եթե լավ նայես, երևում է ամբողջ աշխարհը, բայց Հայաստանը չի երևում, Հվեյցարիան էլ չի երևում, բայց Հայաստանի ու Հվեյցարիայի սարբերությունն այն է, որ նրանք երբեք ծով չեն ունեցել, նրանցից երբեք ծովը չեն խլել, նրանց որևէ մեկը ծովափից չի վտարել, եւ ուրեմն նրանց երակներում թանջալություն չեն ներարկել: Մեզ ներարկել են: Ներարկել են ու ֆել լեռները, հեռանկարից չեն բարձրացել, ֆանի որ ո՞վ կթողնի ծովն ու կբարձրանա լեռները: Ու մենք մեզ զգացել ենք հաղթած մի դաստիարակներ, որտեղ դաստիարակներ ենք: Սկսել ենք մեզ զգալի դաստիարակներ, չնկատելով, որ դրանք իրականում գոյություն չունեն, ով էլ նկատել է մեղադրել ենք երազակոս լինելու համար, ու շարունակել չարաւ բարձրանալին կյանքը՝ այն կոչելով ռեալիզմիսկ, իբր հրեաներն էլ են այդպես ապրում,

մոռանալով, որ հրեաները ծովի ափին են ապրում՝ իրենց խոսքով Լվեյցալ երկրում, որտեղ մանանա է թափվում, ինչպես հրեական իրականացված երազում:

Իսկ մենք վախենում ենք ծովից, նույնիսկ նրանք, ովքեր լուրջ գիտեն: Վախենում ենք ֆանի որ ծանր ենք, մարմնով չէ, կյանքով, դարձրեց, իսկ ծանրությունը չի մնում ծովի երեսին, մի ակնթարթում կուլ է օտար՝ անկախ դարձրել վաղեմության դասարանը, որքան հին, այնքան ծանր, որքան ծանր, այնքան հեշտ խորակվող: Ծովի համար, դրա ափին դարձրել ծիծաղելի են, այն թեթևություն է սիրում... Եւ որքան էլ դաստիարակ կոռուպցիայի դեմ ու հաղթելու դրան, որքան էլ սաղարկենք ոչ թե սահմանադրական կարգը, այլ այն սաղարկողներին, որքան էլ չխառնվեն դասավորների գործերին՝ ընդունելով, որ նրանք արդեն չափափաս մարդիկ են ու կարող են իմունություն ունենանք կայացնել, որքան էլ կրկնադասակներ շՆԱ-ն ու Հայաստանը դարձնենք մեղադրողներին համար դաստիարակ, որքան էլ բարձրացնենք աշխատանքներն ու կենսաթոշակները, որքան էլ արագընթաց մեղադրողներ գնենք, որ շուտ հասնենք մեր նպատակներին, որքան էլ երիտասարդ ընթացիկներին էծան հիվանդեք սամ ու ծնելիություն խթանեք երկրորդ երեխայի համար միանվազ գումարը բարձրացնելով, որքան էլ զգվենք մեր վարչապետի համար՝ անգիր անելով նրա՝ առայժմ միակ գիրքը, միեւնոյն է, աշխարհի ոչ մի ծովից Հայաստանը չի երևում: Իսկ սա ախտահար է:

Սարերից իջան մի խումբ ձիավոր

Լուսավոր Երեւան այլ կերպ են գնում

Զնայած Ազգավարը դեռ փակ է՝ Հայաստանում շուտով կստեղծվի նոր կուսակցություն՝ Սասնա ծռեր: Այն ստեղծում են ոչ թե Մեծ ու փոքր Սիերերը կամ Սասնայի Դավիթը, այլ ժիւրայր Սեֆիյանը, Վարուժան Ավետիսյանը... Մի խոսքով՝ Սասնա ծռեր կուսակցությունը ոչ մի կապ չունի Երևանի հետ, ավելի ճիշտ՝ Մարտի 15-ի ավելի ցած կապ ունի Երևանի հետ, ֆան այս կուսակցությունը: Շուտով կլինի հիմնադիր համագումարը, մինչ այդ չի բացառվում, որ Պավլիկ Մանուկյանի խափանման միջոցը նույնպես փոխվի ու մարդը կարողանա համագումարին մասնակցել՝ առաջին արժեքներում նստած, զուգե անգամ ընտրվի կուսակցության վարչության նախագահ, կամ անդամ: Զնայած այս խմբում այնքան զիլ տղերք կան, որ Պավլիկ Մանուկյանին կարող է եւ կուսակցական դառնա չհասնել: Ինչպես, Հայաստանում սահմանադրական կարգի սաղարկման կոչերով հանդես եկած, կոկորտ են զինված գործողությունների դիմած, ոսկականության գնդի վրա հարձակում գործած, դիտարկող կամ ակամայից մարդասպանություն կատարած խումբը մտնում է ֆաղափականություն, որդեգրի երկրում այլևս սահմանադրական կարգի սաղարկման փորձ, զինված գործողություններ, ոսկականության գնդի վրա հարձակումներ, դիտարկող կամ ակամայից սպանություններ չլինեն: Ասում են, որ ծռերը դիմել են նաեւ ոսկականադատ Վալերի Օսիպյանին, որդեգրի վերջինս անհատալ անդամագրվի իրենց կուսակցությանը, հակառակ դարձապայում ծռերը խոստանում են դա բռնի ուժով հնարավոր դարձնել:

Եթե ավելի լուրջ, ապա ո՞վ է ընտրի ծռերին, չէ՞ որ մարդիկ, եթե կուսակցություն են ստեղծում, ուրեմն մտադիր են մասնակցել ֆաղափական ընտրություններին, հայեցվել Ազգային ժողովում (հուսանք՝ Աժ անվանագրության աշխատակիցները կստուգեն, որ նրանք զենք չսանեն իրենց հետ խորհրդարան), չի բացառվում, որ ծռերն ուզում են դառնալ ֆաղափական մեծամասնություն եւ, օրինակ, Արայիկ խանդոյանին ընտրել վարչապետ, Վարուժան Ավետիսյանին՝ Աժ նախագահ, Պավլիկ Մանուկյանին՝ ՀՀ Ազգային երեսուցի, ժիւրայր Սեֆիյանին՝ այս ամենի ու բոլորի հրամանատար... Եւ ուրեմն, հենց այս համատեղում, ո՞վ է ընտրելու Սասնա ծռերին, ասենք հաջորդ խորհրդարանական ընտրություններում: Դատելով կուսակցություն բացելու արձագանքներից՝ ընտրողներ կլինեն, ու հաշվի առնելով, որ Հայաստանում ընտրություններն այսուհետ արդար ու թափանցիկ են լինելու, ծռերը լուրջ անտեր ունեն, նրանք կարող են նույնիսկ իշխանական Քաղաքացիական դաստիարակներն անել աղբարկող, ներողություն, հաղթել, աղաքցելով վարչապետ Փաշինյանին, որ

ՊԴԾ-ի օրերին իրենք ձիւս էին, Նիկոլ Փաշինյանը՝ սխալ, եւ հենց դրա համար նրան չէին թողել իրենց մտնելու: Այսինքն, այն հեռանկարը, որ Արայիկ խանդոյանը կարող է դառնալ ՀՀ վարչապետ, ամենափոքր էլ սահմանադրական չէ. բավական է, որ համացանցում արձագանք ենք տեսնում նրա՝ զենքը ձեռքին, ժողից դեմքին լուսանկարը, ու ժողովուրդը Հանրապետության հրադարձական կոչի՝ խանդոյան-վարչապետ: Ծռերը Փաշինյանին դեմ չեն գնա: Ո՞վ ասաց, զոնե ծռերը մտնան բան չեն հայտարարել: Ավելին, եթե այսօր Փաշինյանը իշխանությունն է, ու ծռերը կուսակցություն են բացում, ո՞ն դեմ են դաստիարակ, ի՞նչ նպատակով են բացում, եթե Փաշինյանին ցանկացած հարցում, զոնե կարեւորագույն հարցերում աջակցում են ու համակարծիք են հեշտ, ապա ինչո՞ւ չեն մտնում Քաղաքացիական դաստիարակներ, այլ զերադասում են հեծնել սեփական Քուրկի Ջալալին ու թափահարել թուր Կեծակին...

Ուրեմն ծռերն ու Փաշինյանը սարբեր բաներ են, միջես են սարբեր եղել, դարձապետ հիմա, երբ Փաշինյանը իշխանությունն է, ոչ թե ՊԴԾ գնդի դիմաց միջինգ անող ցուցարար, ընդ որում Փաշինյանը հենց այն իշխանությունն է, որի կարծիքով ծռերն ամենափոքր էլ վստահավոր չեն հասարակության համար ու կարելի է փոխել նրանց խափանման միջոցը, այս սարբերակումը ԵՃԵՄԵՄ ավելի կարեւոր է դառնում: Ի՞նչ կանի Փաշինյանն օրինակ այն ժամանակ, երբ արդեն գործող Սասնա ծռեր կուսակցությունը ոչ միայն հաջորդ խորհրդարանական ընտրություններին մասնակցելու հայտ ներկայացնի, այլև ըստ Ահարոն Արիբեկյանի՝ հաղթելու լուրջ անտեր ունենա: Կզանգահարի՞ արդյոք նա առաջին անգամ դասավորի՞ դասավորելու մտքից կալանավորել ծռերին ու վերջապետ աս արագ մեղավոր ճանաչել նրանց ՊԴԾ-ի գործով, դժվար է ասել: Ամեն դեպքում, ծռերը հայտարարել են, որ եթե հիմա դասարանը վճռի, որ իրենք մեղավոր են, ուրեմն, ինչպես իրենք են ասում՝ Սերժիկը չի հեռացել: Այսինքն ծռերը անհատալ են ենթարկում վարչապետին, ուրեմն չեն վստահում Փաշինյանին՝ արանակելով նրան, զոնե հոգու խորքում, զոնե իրենք իրենց մեջ ընկալել որդեգր Սերժի մարդ:

Այնպես որ հարցն իրականում այն չէ, թե ով է ընտրելու ծռերին, այլ այն է, թե ի՞նչ են անելու ծռերը, եթե չհայեցվեն խորհրդարանում: Կա սարբերակ, որ գրավելու են այն: Ընդ որում, եթե ծռերը մասնակցեն ընտրություններին, ուրեմն դասարանը նրանց անմեղ է ճանաչել ՊԴԾ-ի գործով, իսկ եթե ծռերն ամենափոքր ինչ՝ այդ թվում խորհրդարանը:

Երեւանի ֆաղափադեք՝ Լուսավոր Հայաստանի թեկնածուն Արսակ Չեյնայանն է: Ժառանգության թեկնածուն էլ՝ Բաֆֆի Հովհաննիսյանն է, ԲՀԿ-ինն էլ՝ Նաիրա Չոհրաբայանը... Բայց Լուսավոր Հայաստանի կողմից ֆաղափադեքի թեկնածու առաջադրելու ու հասկապեք Չեյնայանին, ամենաուշագրավն է: Բանն այն է, որ Լուսավոր Հայաստանը, Հանրապետություն կուսակցությունը եւ իհարկե իշխանական Քաղաքացիական դաստիարակները միմյանց հետ կապված են ելի դաշինքի կապերով, որով զոնե դե յուրե ուրե մեկը չի ֆանդել ու կարծել է մեղադրելու: Հիմա, Հանրապետությունն ու Լուսավորը առաջադրում են Չեյնայանին, իսկ ՔԴ-ի թեկնածուն, ինչպես զիտեք, Հայկ Մարոյանն է: Չէ, խնդիր չկա, որ Լուսավորն ու Հանրապետությունը չեն համարում, որ Մարոյանը Երեւանի համար կարող է լինել կարգին ֆաղափադեք՝ մայրաքաղաքը դարձնելով կարգին ֆաղափ, խնդիրը նաեւ այն չէ, որ ֆաղափական դաշինքում կարող են լինել միասնական դիրքորոշման հետ կապված սարածայնություններ ու ներքին մրցակցություն: Խնդիրն այն է, որ Արսակ Չեյնայանը ՀՀ արդարադատության գործող նախարարն է: Այսինքն Չեյնայանը, ընդունելով ֆաղափադեք դառնալու առաջադրել, փաստորեն խոստովանում է, որ իմը հաճույքով չի աշխատում նախարար, կամ հաճույքով չի աշխատում Փաշինյանի կաբինետում: Սա աս կարելու է, ֆանի որ եթե այս երկուսից մեկն է, ապա մենք գործ ունենք արդարադատության նախարարի հետ, որը, փաստորեն, հաճույքով չի աշխատում, ինչը կարող է ազդել նրա որոշմանակալ ունակությունների վրա, որն էլ կարող է անդամալի հեռանկարներ ունենալ երկրի արդարադատության ողջ համակարգի վրա: Ընդ որում՝ կապ չունի Չեյնայանը կրկնվի՞ Երեւանի ֆաղափադեք, թե՞ ոչ, կարեւորն այն է, որ նա փաստորեն ցանկանում է դառնալ ֆաղափադեք, ինչը նշանակում է, որ չի ուզում աշխատել արդարադատության նախարար, կամ Փաշինյանի թիմում:

Կա նաեւ երրորդ սարբերակը. Լուսավոր Հայաստան ու Հանրապետություն կուսակցությունները դարձապետ սկզբումնորեն չեն ընդունում Հայկ Մարոյանի թեկնածությունը ու չեն դաստիարակում հայեցվել մի ցուցակում, որը գլխավորում է վերջինս: Այս դարձապայում առաջադրում է մեկ այլ հարց, ինչպե՞ս եւ ինչո՞ւ է Փաշինյանը իր կառավարությունում դառնում մի նախարարի, որը կամ որի ֆաղափական ուժը համակարծիք չէ իր հետ այնպիսի էական հարցում, ինչպիսին է Երեւանի ֆաղափադեքի թեկնածուն: Վարչապետն ասենք խնդրել է Չեյնայանին ու Ելի-ի գործընկերներին, որ նա մնա, թե՞ սղառնացել է... Ամեն դեպքում կարելի է արձանագրել. եթե դեպի Լուսավոր Հայաստան ճանող ճանապարհի հարցում Ելի-ում ընդգծված սարածայնություններ չկան, ապա դեպի Լուսավոր Երեւան ճանապարհում դրանք ակնհայտ են: Իսկ Երեւանը, զոնե բնակչության առումով, Հայաստանի կեսն է:

Վ. ԱՅՅԱԼ

ՉԵՂԱՍ ԵՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Տնտեսական աճն ու... համես նախաճաշ

Հայաստանաբնակներիցս յուրաքանչյուրի Երջադասում հարեանների, հարազատ-բարեկամների, դորոցական ու երիտասարդության սարիների աշխատանքային ընկերների ընթացումներ ու մարդիկ կան: Նրանց հետաքրքրությունները բազմաբնույթ են, սակայն կյանքի ու կենցաղի մի քանի խնդիրներում հոգսերը նույնն են: Դրանց շարքում է, թե երբ միջին հայաստանցին համես ու, ցանկալի է, համեղ նախաճաշի հնարավորություն կունենա, սանտիմոնի մաշակոցային սեղանին կդնի մեկ բաժակ կաթը, երեխաներին անհրաժեշտ 1-2 ձուն, դանդի կամ երեկի Երեքը, կարագն ու ջեմը, անուշաբլի սիկեթով մեղրի ու խավարի օգտակարությունն ու անհրաժեշտությունը:

Գուցե ոճանք այս դասին յուրօրինակ համարակարգություն ցուցաբերեն եւ հիշեն ստանդարտային մասնաբաժանի մասին, բայց այսուհանդերձ ստիպված ենք ընդունել, որ գրեթե այսօրվա միջին հայաստանցու ընթացիկ հոգսը՝ համես նախաճաշ աշխատանքային թե կրթական օրը սկսելուց առաջ: Ավաղ, մարդարարածին անհրաժեշտ այս դասը ու հասարակ նախադասումը մեզանում Եր հաճախ փոխարինվում է խոհանոցում նախորդ երեկոյից մնացած որեւէ կերակրատեսակի մասնաբաժան, դրա էլ անցանկալի հետեւանների դրսևորմամբ: Եվ հերթական անգամ հնչեցվող հարցը, թե ինչու ենք այսչափ անօգնականի ու անձարի վիճակում հայսնվել, սրվում է բնականաբար ու իմնաբերաբար:

Ըստ մեր դարեանային աղախովության ու երկրի դարեանակազմության խնդրի կազմակերպչների, որեւէ առանձնանում է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն անվանվող մարմինը, լուծումը դրան նախադասված է Հայաստանի Հանրապետության սարածի հողային ու ջրային փոքր ու սահմանափակ լինելու հետ: Այնպեսով որևէ ուղղակի կառույցի դասախառնումներն ու մասնագետները երբեք չեն փաստարկ չեն ներկայացնում, փորձեն այդ բացը լրացնել համաշխարհային ժողովրդագրության վերջված որոակի սվայներով: Ասեմք, նշենք Չինաստանի օրինակը, որը հայաստան-

ցիներս իր 1,4 մլրդ բնակչության առումով դիտարկում ենք որդես դարեանային խնդիր ունեցող: Թերեա այս դասառնող նախորդ դարի վերջերին երկրի իշխանությունները որոշում կայացրին չինական ընթացումներում մեկ երեխայի ծնունդով սահմանափակում հայտարարել, որը հիմա վերանայված է: Այս երկրի յուրաքանչյուր բառակուսի կմ-ի վրա 150 մարդ է բնակվում, ՀՀ-ում՝ 100: Չինաստանի սարածի հազիվ 11 սոկոսն են վարելահողերը, որեւէ հնարավոր է առավել արդյունավետ գյուղատնտեսական գործունեություն ծավալել, ՀՀ-ում՝ 17 սոկոսը: 1 բնակչի հաշվով այնտեղ վարելահողը 650 րն է, հայերիս դարազայում 2000 րն: 15 սարի առաջ Չինաստանի գյուղըրոշում ընդգրկված էր աշխատանքային բնակչության 50 սոկոսը, հիմա՝ 28 սոկոսը, ՀՀ-ում համադասախառնաբար 55 եւ 37 սոկոսները: 2000 թվականին Չինաստանում րնձի, ցորենի ու եգիպտացորենի հաշիկի համախառն րեքը կազմել է 396 մլն տննա, 2014-ին 550 մլն տննա, 1 բնակչի հաշվով 380 կգ: ՀՀ-ում համախառն րեքը չի հասնում անգամ 300 հազար տննայի, 1 բնակչի հաշվով հազիվ 100 կգ-ի: 1 բնակչի հաշվով Չինաստանում արտադրվում է մոտ 40 կգ խոզի եւ 15 կգ հավի միս, երբ ՀՀ ցուցանիշները հազիվ 3-ական կգ են: Թե ինչու ենք Չինաստանում նման արդյունք աղախովում, դարզվում է անգամ սիրողական մակարդակով գյուղըրոշի վիճակագրությանը ծանոթանալու արդյունքում:

Ասելիս հիմնավորելու համար Երու-նակելու են թվեր օգտագործել, որի համար ընթերցողի բարյացկամությունն են ակնկալում: Եթե 2000-2014 թվականներին րնձի արտադրությունը կազմել է 190-208 մլն տննա, ցորենը 100-126 մլն տննա, եգիպտացորենի հաշիկի աճն անմախաղթ է՝ 106-216 մլն տննա: Այն հիմնականում օգտագործվում է որդես լիարժեք անասնակերի բաղադրիչ, այսկերդ աղախովում անասնազվախառնակների մսի ու կաթի բարձր մթերատվություն, յեսանելի ու Երուակերի դարձ-

նում գյուղաբնակի աշխատանքը, կարգավորում գնագոյացումը, հանրություն-իշխանություն հարաբերություններում բարեար միջավայր հաստատում: Նկատեմք, որ այս առումով Չինաստանում վերջին առնակատումն արձանագրվել է հեռավոր 1989-ին, Տյանանմեն հրապարակում, երբ մեզանում այդօրինակ իրադարձություններ ժողի են ունենում գրեթե յուրաքանչյուր հնգամյակ:

Անիմաս է ինչ-ինչ բացատրություններ փնտրել սեփական անգործությունն արդարացնելու նդատակով, քանզի արդեն իսկ «մերն ուրիշ է» կարգախոսով առաջնորդվելը հիմնազուրկ գործելանք է: Ասեմք, ՀՀ-ում գյուղագործունեությունից թունդ ակրոհոյի ու ծխախոտի ներկայիս մոտ 300 մլն դոլարի արտահանումն առաջիկա սարիներին կազմեց 600 մլն դոլար: Արդյոք այն ինչ-որ ձեւով կբարեփոխի հայաստանցիներս առօրյան, առաջնահերթը՝ սննդակարգը: Վստահեցնում են, որ ոչ, քանզի այն գրեթե անուշաբլի փոխվել, երբ հիշալ արտահանումները նախորդ սարիների 150 մլն-ից հասան ներկայիս 300 մլն-ի: Այնդես որ չինացիները, ինչու ենք այլ երկրների գյուղըրոշի կազմակերպչները, դրական արդյունքների են հասել անասնաղախության ոլորտը գերակա համարելու Երու-հիվ, այն հուսալի կերային բազայի հիման վրա կազմակերպելով, այլ ոչ՝ միջբանջարեղենի գերարտադրություն ծավալելով այլոց կցորդ դառնալով: Ծանոթանալով ՀՀ գյուղմալի կազմում գործող գյուղատնտեսության գարգացման հիմնադրամի առաջարկվող այգեգործության խթանման ծրագրերին համոզվում ենք, որ առաջիկայում մեր երկրի դարեանային խնդիրներն էլ ավելի կխորանան: Հայաստանից ծիրան ու սալոր, կեռաս ու ելակ կարտահանվի, փոխարենը երկիր մուրակի չորս կողմերից անհայտ ծագման ու մշակման միս ու կաթ, կարտա ու ձեթ, Երուարվազի ու հաց-հացամթերների հումք Երուարեղեգ ու ցորեն կնեւրուծվի, որոնք բնակչության սննդակարգի առաջնահերթություններն են: Եվ այս ամենը մեկ հիմնական նդա-

սակով՝ վերածակող օլիգարխային հաճոյանակու, նրանց րիգնետներն ընդլայնելու, գերակայութեւր երաշխավորելու համար, քանզի ՀՀ գյուղըրոշում մանր ու միջին գործարարությունն արգելված գոնի է, այնտեղ որեւէ Երու վստագավոր է թունդ ակրոհոլային խմիչներ արտադրողների Երուներն առումով: Չենք խոսում գիներգործությունից, որից իրեւ թե հայաստանցիներս անհրաժեշտ ձեւով չենք օգտվում: Փաստ է, որ գիմու Երու յեսակներ ՀՀ առեսրային ցանցում առաջարկվում են կես գին ակցիաներով, որը ես չի գաթակողում Երուային փոխեւրներին, քանզի նրանց նախորդ փորձերը ոգևորվելու հիմք չեն սվել: Իսկ մի քանի հազար դրամ ծախսել 0,75 լիտր գիմու Երու դիմաց, մեզանում քչերն են իզորու: Արդյունքում՝ ոչ գիմու վայել կա, ոչ առավել անհրաժեշտ համես նախաճաշ, որից բացարձակաղես անբացատրելի գյուղագործունեության արդյունքում գրկված է հայաստանաբնակների բացարձակ մեծամասնությունը:

Հող ու ջրի առկա ծավալները չէ որ խոչընդոտում են մեր սնեսական կայացմանն ու գարգացմանը, այլ այն կառավարողների յուրօրինակ մոտեցումը: Երկիր մուրակի չորս կողմերում դարեանի ու այլեայլ բարիների գրեթե անսղառ դառարներ կան Երու մասշեղի գներով, այնդես որ թող ներմուծողներն իրենց գործն անեն, Հայաստանը երկաթուղու անիվների օգնությամբ դառնեն: Եվ միչքեւ Երու հանրային մտահոգությունն այդդես էլ դասախառնի չի արժանանում, որից էլ ծնվում են հերթական դասակարգվող մեր սղուր առօրյայի դրսևորումները: Դրանցից թերեա հերթական վերջինը Ռուսաստանից ու Վրաստանից ձմերուկի ներկրման Երուց հաղորդումներն էին, որը Իսրայելից սետղոյին ներկրման լուրերի կողմից դարաղես գավեցի ոլորտի արաղուց է: Եվ այս ամենը, սնեսական աճի Երուց հավաստացումների քոնին, որոնք կոչված են մեղմել կամ ի չի դարձնել հնարավոր սնեսական ցնցումները:

Այսուհանդերձ՝ արդեն լալի հոյսով:

ՈՍՖԻԿ ՀՈՎՀՍՆՆԻՄՅԱԼ

Հայաստանի վաստակավոր լրագրող

Ամորինի հարսացածների դեմ յուր իշխանությունների սկսած դայբարը չի կարող ժողովրդի բացարձակ մեծամասնության դառնությունը չարժանանալ: Այս փորձի ու աղբաս երկրում կարծ ժամանակում այնքան Երու մարդ առասղելական արագությամբ հարսացավ, որ գրեթե ոչ ոք չի հավատում, թե նրանց մեջ կան նաեւ... ազնիվ աշխատանքով, իրենց սաղանդով ու արդար վաստակով նյութական մեծ բարեկեցության հասած քաղաքացիներ: Անկասկած՝ այդդիսիք նոյնը կան, դարաղես, կրկնում են, Երու քչերն են այդդիսի ազնիվ հարսացածների գոյությունը հավատում: Ամերիկացիները նույնիսկ թեալոր խոսք ունեն՝ նա իր առաջին միլիոնը Երու վաղուց է գողացել: Այսինքն, իրենք էլ գտնում են, որ նույնիսկ Ամերիկայում առաջին միլիոնը միշտ անազնիվ ձանաղարհով է դիզվում, առանց գողության հնարավոր չէ միլիոնատեր դառնալ: Ուր մնաց, թե Հայաստանում, որեւէ ոչ միայն միլիոնատեր, այլեւ դոլարային միլիարդատեր կան: Եվ եթե, կրկին ընդգծում են, ներկա իշխանությունը ամորինի հարսացածների դեմ դայբարը իր գերակայություններից է համարում, աղա դա չի կարող ուրախությամբ չընդունվել ժողովրդի ամենալայն զանգվածների կողմից:

Միակ մտավայրությունն այն է, որ այդ դայբարի կենսոնում հայսնվել է այնդիսի մի դեսական կառույց, ինչդիսին Ազգային Անվտանգության Ծառայությունն է: Ավաղ, որքան էլ որեւէ կասկած չունենանք այդ կառույցի ներկայիս դեկավարության

Ամորինի հարսացածների դեմ դայբարի մասին

ու աշխատակիցների նկատմամբ՝ չենք կարող չնկատել, որ ԱԱԾ-ն հասարակական գիտակցության մեջ ծնում է երբեմնի խորհրդային ՎԱԳԵԲԵԻ հեթ կաղված սահմուկեցուցիչ հիշողություններ, առաջացնում վախի զգացում, ժողի սաղիս անցանկալի գուգահեռներ: Որովհետեւ խորհրդային ՎԱԳԵԲԵ-ն ոչ այնքան իրական թեմամիների դեմ էր դայբարում, որքան՝ սեփական ազնիվ քաղաքացիների, հիմնականում զբաղվում էր միլիոնավոր անմեղ մարդկանց վրա ցեխ Երուրելով, նրանց ժողովրդի թեմամի հայտարարելու համար չեղած հիմքեր նախաղատարաւելով... Խոհանոցումներով ցուցումն էին կորզում, եւ դա լիովի բավարար էր դիտվում ոչ միայն մարդուն երկարատեւ բանտարկելու, այլեւ մահաղատաժի դասաղատարելու համար: Այնդես որ, վարչաղես Նիկոլ Փալինյանի բարեկամաբար խորհուրդ կսաղի սաղանաբար երկրորդ ողան մեղ մաղորությունների, հասկաղես ամորինի հարսացածների դեմ դայբարում ԱԱԾ-ի դերակատարությունը: Մանավանդ, երբ այդ դերակատարությունը այսօր ամեն կերպ... ընդգծվում է: Արդյոք ոչ՝ այն թաղում դիտարկությամբ, որ կրկին վախ ներքնվի հասարակությանը, թե յեսեթ-յեսեթ ում ուզենամք կբռնենք, ում վերաբերալ ասեւ՝ րեական գործ կհարուցենք: Կսանենք-կբերենք, ներկեր կփայլայենք, կղախանջենք աղացուցել, որ մարդ...ամորինի չի հարսացել: Որովհետեւ, բա չեք սաղի, օրենքի ա-

ռաջ բոլորը հավասար են: Լավ, եթե հավասար են, աղա ինչու՞ անիմն կերպով մարդուն մեղաղարան ներկայացնողներից որեւէ մեկը (եթե այդդիսի կան, իհարկե) որեւէ կերպ չի դասվել: Հասարակական լարանին այդդիսի թեկուզեւ մեկ դեղի հայսնի չէ: Չգիտեմ, զոնե ձեականորեն անիմն մեղաղրվածից ներողություն խնդրում են, թե՛ ընդամենը բաց են թողնում, բայց արդեն՝ ներուտ կոտրված: Երու այնդես, ինչդես սաղինյան բռնությունների դժնդակ սարիներին մարդուն ձերբակալում էին, դեմ էին սաղիս հեց իրենց կողմից սարված մասնագրերը (ռուսերն դրանց դանոս են ստում), թե այս կամ այն չարագործ մարդությունն են ունեցել: Ու դախանջում էին հիմնավորել, որ դու, դասկերավոր ասած՝ ուղ չես...Այսինքն, մարդուց դախանջում էին աղացուցներ բերել իր հավասարմաղատակության, խորհրդային իշխանությանը, ժողովուրդների հայր մեծ Սաղինին նմիվածության մասին... Իսկ դա կարող էր լինել միանգամայն անմեղ մարդկանց դեմ նոր գրաղարչագրեր ստորագրելու սեղով... Դա մի դեղիս էր, որի միջով անցան հարյուր-միլիոնավոր խորհրդային քաղաքացիներ, աղա ինչու՞ է սաղինյան ժամանակների նույնիսկ հիշողությունը դող առաջացնում անիսի բոլոր երբեմնի խորհրդային քաղաքացիների հոգիներում:

Ես ծնվել եմ սաղինյան լայնածավալ բռնություններից առնվազն 10 սարի հե-

սո, սակայն նույնիսկ իմ երակներին 1937-ի սարսափները գեներիկորեն փոխանցվել են: Աղա ինչու՞ են դիմում, որ ամորինի հարսացածների դեմ դայբարի գործառույթը ավելի ու ավելի վերաղախվի ոչ-այնքան Ազգային Անվտանգության Ծառայությանը, որքան՝ մյուս իրավաղախ մարմիններին, հասկաղես դասաղատությանը: Ոչ թե այն բանի համար, որ նրանք ավելի վստաղելի են, այլ այն դարաղ դասաղառով, որ մարդիկ հոգեբանորեն ավելի դասաղատ են ընդունելու ամեն յեսակ ամորինությունների մասին մյուս իրավաղախների, քան՝ ԱԱԾ-ի ներկայացրած մեղաղարանները: Որովհետեւ երբ մեղաղարանը րիսում է ԱԱԾ-ից, ակամայից կասկած է առաջանում, թե արդյոք այդ ամենը, եւ անգամ խուզարկությունների ժամանակ կասարված նկարաղանումների կարերը... Երու են, մանիղուլաղիա չեն... Որովհետեւ ոչ մի սարակույս լինել չի կարող, որ երբեմնի ՎԱԳԵԲԵ-ի այժմյան ժամանագրողները՝ ԱԱԾ աշխատակիցները, չեն կարող ամեն կարգի մանիղուլաղիաղաղների անգերազանցելի վարղեսներ... չլինել...

Մեմ այնքան երկար ենք արղել ՎԱԳԵԲԵ-ական խաղետությունների ազղեցության սակ, որ այժմ երազում ենք բացարձակաղես ոչ մի սարակույս չունենալ Երուային քաղաքացիներս վերաղաղված ազատ Երուներն հնարավորության վերաբերմամբ...

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Կարծում եմ, որ յուրաքանչյուր ով ընձրած մասնագիտությունից ել զբաղումից անկախ՝ հոգով միշտ նույնն է մնում: Իմ դեմքում էլ է կարծես այդպես. սարիների ընթացքում ստանալով երկու արթուր մասնագիտական կրթություն, դառնալով մասնական գիտությունների դոկտոր, երթյալը մնացի լրագրող, ուղեգրող կամ նման մի բան: Ու ամեն անգամ ճանփորդելիս ակամա դիմում եմ թուրք-գրիչ կամպին ու մարդկանց հետ կիսում խոհերս:

Այնպես է սացվել, որ արդեն մի քանի սարի ընթացումով հանգստանում եմ Բաթումիում: Կարելի է նույնիսկ արձանագրել, որ երեխաներս մեծացան այդ քաղաքում, քանի որ նրանց մեծամայր չափում ել նկատում էինք այնտեղ եղած ժամանակ: Բնականաբար նրանց մեծանալուն զուգընթաց ամեն սարի փոխվում ու ավելի է մեծանում նաեւ Բաթումը: Առավելապես այդ գործընթացը նկատելի է դարձել, ավելի ճիշտ կլինի ասել՝ աչքի է զարնում հասկալի վերջին տասնամյակներին:

Քաղաքն աճում է օր-օրի ել այդ աճն ընթանում է թե՛ լայնությամբ, թե՛ խորությամբ, կամ ու ավելի ճիշտ է՝ բարձրությամբ: Արդեն սովորական եմ դարձել 20 հարկանի ել բացառություն չեն նաեւ 30, 40 ել նույնիսկ 50-ից ավելի հարկանի երկնամեծները: Ընդ որում քաղաքը գրավիչ է դարձել ոչ միայն իր սեփով, այլեւ՝ հրադուրիչ ներդրումների համար: Իշխանություններն արել ու անում են ամեն ինչ նորանոր ներդրումների հրավիրելու համար: Այդ հարցի մասին երբ զրուցում էինք բաթումցի վաղեմի ծանոթներիս հետ, բոլորը միաբերան լուրջում էին, որ այդ ամենն սկսվեց Միջագի (Միջագիլ Սասկազվիլու) կողմից, որ քաղաքն իր ամեն լավ բաներով ուղղակի դարձավ ել նրան: Իհարկե եղան նաեւ հակառակը լուրջներ:

Այդ առիթով նշեմ, որ ակնհայտ թեստելի է երկու կարեւոր միտում. բոլոր նրանք, ովքեր սովոր են եղել արտօրինի ճանադարհներով զուսմաներ գրքից ել ել հակված են ցարունակաբար օրենքները օրջանցելու ու խախտելու, անխնայ ֆնանդատում են Միջագին ու նրա բարեփոխումները, իսկ սեփական աշխատանքով ադորող ու արարող հասարակ մահկանացուները միաբերան դաշտադրում են նրան ու սղատում նրա վերադարձին: Ի դեմք՝ նաեւ քաղաքացիների մեծ մասը քաղաքացիական էին մեր թավելա հեղափոխության ծախերին, Հայաստանում ընթացող մեծօրյա իրադարձություններին ել փորձում էին զուգահեռներ սեսնել Նիկոլ Փաշինյանի ու Միջագիլ Սասկազվիլի միջեւ: Եվ երբ վաղեմի ծանոթներով առանձին էինք մնում, բոլորը միաբերան ասում էին, որ հանկարծ Փաշինյանն էլ զգոնությունը չկորցնի, առժամանակ ձեւականորեն «ֆնած» ձեւացած նախկին թալանչիներին մեղմ չվերաբերվի ու չսայթափի ել նույն սխալները թույլ չսա: Հակառակ դեմքում՝ ամեն ինչ ավելի վաս ընթացվ կասնամ:

Սակայն մի բան հսակ է. Բաթումիում սկսված բարեօրոնների գործընթացը հունի մեջ է, քաղաքն օր-օրի փոխվում է ու ավելի հրադուրիչ դառնում: Ովքեր քիզնես ունեն, չեն դժգոհում: Միայն խախտում մի արա, աշխատիք ել ֆո մասին ոչ մեկը չի էլ հիշի: Բայց հսկողությունն ամեն ինչի ու ամեն բայի նկատմամբ առկա է, ամենակարեւորը՝ ավելորդ լրավածության, ամենեղի վախի ու անհանգստության առիթ չվսող աննկատ հսկողությունը, թալանչիներին ու օրինախախտներին սաստող հսկողությունը:

Որ Բաթումը ներդրումների համար գրավիչ է, վկայում է թեկուզ այն իրողությունը, որ գրեթե չկա հյուրանոցային համաշխարհային հայտնի բեռնը, որ իր հյուրանոցը չունենա այստեղ: Կարծես միմյանց հետ մրցակցելով վեր են խոյացել 30-40 հարկանի «Մարիոս», «Հիլտոն», «Ռեդիսոն», «Շեքսոն» ել համաշխարհային այլ

նշանավոր հյուրանոցների շեղ կառույցները: Քաղաքում արդեն քանի սարի իրենց գործունեությունն են ցարունակում սննդի համաշխարհային այնպիսի նշանավոր ցանցի ներկայացուցիչներ, ինչպիսիք են օրինակ «Մագրոնալդո» ել մյուսները: Պարտադիր չէ լինել սնեսագրես կամ իրավաբան հասկանալու համար, որ նշանավոր այդպիսի հզոր կառույցները ուրեւ յեղ լավագույն արդյունք չախկնալելու դեմքում ուրեւ յեղն անգամ ներդրում անելին: Կարծում եմ չեն սխալվում, որ նրանց ներկայությունն էլ է լրացուցիչ վստահություն ներշնչում մյուս ներդրողներին: Դրա արդյունքում քաղաքում շինարարության, առեւտրի ել այլ բնագավառներում լուրջ ներդրումներ են կատարում ոչ միայն խոշոր թերությունների մեծ կազմակերպություններ, այլեւ նախկին ԽՍՀՄ-ի մաս կազմող մի քանի երկրների ներկայացուցիչներ՝ դազախ, ռուս, ուկրաինացի, բելոռուս, ադրբեյջանացի ել այլն:

Այս առիթով ցաս հեսարժական մի փաստի մասին էլ եմ ուզում նշել: Երբ հեսարժական, թե ուրան է կազմում Կրասնի մեծությամբ արդեն երկրորդ քաղաքի բնակչությունը, դարձվեց, որ 2016 թ. մարտիսամարի սկսվում եղել է 154 600 մարդ: Մոսկվոր հավումներով այժմ

ընթեթ 2005 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ 184 000 էր, 2014 թ.՝ 197 000, ադա 2015 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ընդամենը՝ 149 100 մարդ, (Տես «Численность населения краёв и муниципалитетов Грузии на начало года в 2005 2015»): Սակայն գործնականում Բաթումն է արդեն Կրասնի երկրորդ մայրաքաղաքը: Դրան մեծադես նղատած Թբիլիսին կարող է մի օր էլ արթնանալ ել հայտնաբերել, որ երկրորդ արդեն ինքն է: Սա, իհարկե, կասակ է, իսկ եթե լուրջ, ադա Բաթումում իրականացվում են բացառիկ ներդրումային ծրագրեր ել բարեփոխումներ (առաջիկայում անղայման այդ մասին ավելի մանրամասն կգրեմ), այստեղ հաճախ են օսարերկրյա բարձրաստիճան հյուրերին ընդունում Կրասնի դեսական այրերը, իսկ հանգստյան սեզոնին հենց այս քաղաք են գալիս սասնյակ հազարավոր զբոսաըջիկներ, այդ թվում՝ Հայաստանից: Այս սարի եկել էին նաեւ մեծ թվով դարսիկներ, ովքեր ծովափում հաճույնով լուսանկարում էին կիսամերկ կանանց: Հանդուկած եմ, հաջորդ սարի իրանցի հանգստացողներ այստեղ ավելի ցաս կլինեն: Ի սարբերություն Քոբուլեթի ել Ունեկիի, Բաթումն աղատհովում է սղատարկման անհամեմատ բարձր որակ,

ցաղատել է: Առանձնահատկություն է նաեւ այն, որ քաղաքում մի թիզ ազաս հող չի մնացել: Միմյանց կղած բարձրահարկեր են, որ վեր են խոյանում: Նայում ես քաղաքին, ու շունչդ կսրվում է: Ընդ որում, առաջինյա բազմահարկերը կառուցվել են վերջին սարիներին: Եվ զանգվածային շինարարությունը դեռ ցարունակվում է: Այսղես ու ցարունակվի՝ մի քանի սարի հետ գուցե սկսեն շեմերի վրա նոր հարկեր ավելացնել ել քաղաքը Նյու Յորի նման սղողված անընդհատ վեր բարձրանա: Ցավով, ծովափով ձգվող բարեկեցիկ ու նորակառույց մի քանի փողոցներն անցնելուց հետո հայտնվում ես գարաահոս ու կիսաքանդ հին փողոցներում: Քաղաքի ցարքային բնակիչն աղում է անսանելի խոնավության ու գարաահոսթան մեջ՝ մի սեսակ կծկված սուրիսական Բաթումի սսվերում:

Կասակ կարելի է դնել, որ հազարավոր սուրիսների գրավող Կրասնիը Հայաստանին գիջում է սղատարկման որակով: Հյուրանոցներում, սննդի վայրերում ել խանութներում սղատարկումն անհամեմատելի է հայաստանյանի հետ: Ուսագրավ է, որ սուրիսական քաղաք լինելով՝ այստեղ օսար լեզուների չեն սղատեսում: Ավագ սերունդը ռուսերեն խոսում է, իսկ երիտասարդները ոչ ռուսերեն գիջեն ոչ անգլերեն: Եվ սացվել է մի իրավիճակ, երբ դեմփի դժգոհ արտահայտությամբ ու ամբարսական հայացքով վրացին ձեր ասածից ոչինչ չհասկանալով՝ ձեզ դիտարկում է որդես փողի աղբյուրի ու միայն դրա համար հանդուրժում ձեր ներկայությունը:

Տղավորություններ Բաթումիից

160 000 կլինի: Բայց եթե լինեք քաղաքում ու սեսնեք թե ինչ մասաբերում ու ինչ արագությամբ բարձրահարկեր են կառուցվում, ակամա կմտածեք, որ այստեղ առնվազն գոնե կես միլիոն մարդ է աղում: Երբ այդ մասին ակնարկեցի սեղացի իմ գործընկերներին, նրանք ուղղակի դատասխանեցին, որ այդ նորակառույց բնակարանների մի մասն էլ զնում են Ուկրաինայի, Միջին Ասիայի երկրների քաղաքացիները, մասնավորադես Դոնբասի ել նման անկայուն սեղերից եկածները, ովքեր փող ունեն: Դրանով նախ իրենք գնալու սեղ կունենան, եթե իրավիճակն անկայունանա, իսկ մնացած ժամանակում էլ վարձով կսան: Ի միջի այլոց, դեռես փչ, բայց բնակելի սարածներ ու քիզնես են զնում նաեւ դարսիկները, արաբները ել այլ ազգերի ներկայացուցիչները: Ի դեմք՝ դրանց թվում փչ չեն նաեւ հայերը:

Խանութներում էլ առատություն է, իսկ զները զգալի գիջում են հայաստանյան զներին: Չգալի ցածր են հասկաղես դեղորայքի զները: Անհամեմատ գարգացել է նաեւ սղատարկման ողորսը: Ամենուրեք հյուրանոցներ են ու սննդի օրյեկներ: Նորությունն այս բնագավառում այն է, որ արդեն նկատելի է սարբեր ժողովուրդների խոհանոցներին դիմելու հակությունը: Նախկին ընդգծված դատասխանությունները ու անգիջում վրացին արդեն հանդուրժողական վերաբերումն է դրսետում հայկական խորովածի (կենսոնական փողոցներից մեկում ծխում էր հայի դատականող ավանդական մանղալը), ռուսական դիմեմի ել նույնիսկ ճաղոնական սուլիի նկատմամբ:

Բաթումը մեծ շինարարական է, բայց ի սարբերություն իմ նախորդ այցելությունների, ցաս բազմահարկեր արդեն գործում են: Երկար ժամանակ Կրասնի երկրորդ քաղաքը Քոբուլեթի եր, որի բնակչությունը

սարդները ոչ ռուսերեն գիջեն ոչ անգլերեն: Եվ սացվել է մի իրավիճակ, երբ դեմփի դժգոհ արտահայտությամբ ու ամբարսական հայացքով վրացին ձեր ասածից ոչինչ չհասկանալով՝ ձեզ դիտարկում է որդես փողի աղբյուրի ու միայն դրա համար հանդուրժում ձեր ներկայությունը:

Մժարաններում ու ռեսոսաններում, չնայած հաշիվը նաեւ սղատարկման վճար է ներառում, դատահաջելու դեմքում անգամ, մանր չեն վերադարձում: Քաղաքում երթելու համար ժամանակակից հասարակական տրանսպորտ: Հանրային տրանսպորտը կազմում է այնտեղ, որտեղ ուղետուրը դատահաջում է, անգամ՝ խաչմերուկի կենսոնում: Մարդիկ ճանաղարհն անցնում են ցանկացած սեղից, անգամ ոսիկանների աչքի առջեւ: Նոր-նոր ձեւավորվում է հեսիոսնին ճանաղարհ գիջելու հաճելի մասկույթը:

Ինեսնսիվ երթելություն է, սակայն քաղաքի ամենաբանուկ մասերում ամեն օր լինելու դատագայում ոչ մի վթարի սկանեսես չեղա, ինչղես դատ լինում է ամեն օր Երեսանում: Հանրային տրանսպորտն ավելի ժամանակակից է ու հարմարավես քան Երեսանյանը: Երթուղային միկրոավտոբուսները (Երեսանյանների համեմատ դրանք արհայություն կարելի է համարել) բարեկարգ վիճակում են, աշխատում են ցաս արագ ու գերբեռնված չեն: Ամեն բայալիսի արդեն նկատելի է թուրական հեսը: Ամենուրեք թուրական հյուրանոցներ են, ռեսոսաններ, վաճառակետեր, կառուցաղատող ընկերություններ, բանկեր ել այլն: Իշխանությունները փողի դիմաց խախտում են նրանց, վառագամ արոնություններ սալիս: Լավ է, որ զներ ժողովուրդն սկսել է զգուսանալ: Օգոստոսի 12-ին քաղաքում մեթեմաներով ցույցեր եղան: Պատահում էին չեղալ հայտարարել նոր մկիթ կառուցելու իշխանությունների սկած թույլտվության որոնումը:

Մայրուղիները զնալով ուղղակի հրաշալի են դառնում, որը ես ժողովուրդը վերագրում է Սասկազվիլուն: Ի դեմք, բոլորը միաբերան լուրջում էին, որ Միջան երկրից վնդել կամ ազատագրված եր դատաղատել հանցագործներին: Իսկ հիմա նրանք ասիճանաբար վերադառնում են ու փորձում ակփղորեն մասնակցել այն ողորսներին, որոնցում ֆիմանական լուրջ միջոցներ են օրջանաղում:

Օգոստոսի սկզբի անձերոս օրերին, որոնցից ցատերը նեղվում էին, ոմանք էլ կիսաս թողեցին հանգիստ ու վերադարձան, հաջորդեցին արեւոս ու խաղաղածով օրեր:

Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը իր Արդարություն և զարգացում կուսակցության վեցերորդ համագումարում ելույթ ունենալով հայտարարել է, որ ինքը մտադիր է ձեռնամուխ լինել «Սամբուլ» ջրանցքի շինարարությանը, որը կոչված է դառնալու Բոսֆորի նեղուցի այլընտրանք: Եվ սա ոչ թե սենսացիա է, այլ յուրաքանչյուր փառաբանական փայլ էր դասակարգված կողմ:

Սամբուլում նոր ջրանցքի կառուցումը ռազմավարական նախագիծ է, նշել է Էրդողանը: Նրա խոսքերով, սվյալ նախագիծը հաջողությամբ կնջրակցի համանման ուրիշ նախագծերի հետ: «Թուրքիան, ինչպես անցյալում, հաջողությամբ կիրականացնի համապատասխան նշանակություն ունեցող նախագծեր»: Ինչպես նշում է trend.azգործակալությունը, Էրդողանը իր Արդարություն և զարգացում կուսակցության անուսից կարեւորել է ինչպես Սամբուլի, այնպես էլ թուրքական մյուս ֆաղափների զարգացումը: «Սամբուլ» ջրանցքը կանցնի Բոսֆորին զուգահեռ եւ Սամբուլի կենտրոնական մասը կղզի դարձնելով՝ փաստորեն այն կանջրակցի Եվրոպայից: Ջրանցքը Սեւ ծովից Մարմարա ծով կհասնի Քյուշուկչեֆ մեջքե լճի միջով:

Բանն այն է, որ Էրդողանը մշտապես ազդարարել է իր վիթխարի նախագծերի մասին՝ դրանք շարունակելով այս կամ այն ֆաղափական իրադարձության հետ: Այսպես, «Սամբուլ» ջրանցքի կառուցման գաղափարը ազդարարվել էր 2011 թ. հունիսին՝ նախատեսված ընտրություններից առաջ: Բայց վերջին տարիներին իշխանությունները Բոսֆորի նեղուցում կառուցեցին Սելիմ Ահեդի անունը կրող երրորդ կամուրջը, իսկ նեղուցի սակ փորեցին դեռ Լեոնարդո դա Վինչիի ծրագրած «Մարմարայ» գեոտունի «Եվրասիա» ստորջրյա ճանաղարհի հետ մեկտեղ: Նախատեսվում է երրորդ օդանավակայանը Եսկադրոսի հանձնել ընթացիկ տարվա առաջ: Այն դեպքում դառնա աշխարհի յոթ խոշորագույն օդային հանգույցներից մեկը: Թուրքիայի մյուս շինարարական նույնպես իրականացվելու են զանազան, թեկուզե ոչ այնքան խոշորածավալ նախագծեր, որոնք իսկապես փոխում են երկրի նկարագիրը:

Ուսի երբ Էրդողանը խոսում է «Սամբուլ» ջրանցքի ու դրա իրականացման հնարավորությունների մասին, իր խոսքերով «աշխարհացունց» նախագծի մասին, երկրի ֆաղափացիները նրան չվստահելու հիմքեր չեն ունենում, չնայած հարակից Եսկադրոսի բնապահպաններ ու սոցիոլոգներ Եսկադրոսում են խոսել սնեստական եւ սեյսմիկ վսանգների, Սեւ եւ Մարմարա ծովերի ջրային միջավայրի փոփոխությունների մասին: Սակայն Անկարայում ֆեյերն են անսում նրանց ձայնին: Ամենի աչքի առջեւ կատարված նախագծային իրողությունն է, այդ թվում Սամբուլի նոր մասում օսմանյան ռոճվ կառուցված սառնարային մզկիթի հայտնվելը, որը համընդհանուր աղոթքի ժամանակ ի վիճակի է ընդունելու մինչեւ 72 հազար հավասացյալների:

Նախագահի համար դա «Նոր Թուրքիայի» տեսանկյունի եւ արտաքին խորհրդանիշներ են, երկիր, որը նա մտադիր է կառավարել մինչեւ 2029 թվականը: Ինչ վերաբերում է դասակարգված կողմին, դրա իմաստը հետեյալն է: Էրդողանը ցանկանում է գերազանցել օսմանյան սուլթանների: Հիշեցնենք, որ Մուսկալայի կողմից 1552 թ. Կազանի եւ 1556 թ. Աստրախանի նվաճումից հետո սուլթան Սելիմ 2-րդը 1569 թ. մտադրվեց կառուցել «Վոլգա-Դոն» ջրանցքը, ինչի մասին դառնալով է թուրք ճանաղարհորդ հայտնի Եվլիա Չելեբիի հուշագրությունը: Այդ մասին ահա թե ինչ է ասվում օսմանյան ժամանակագրության փաստաթղթերից

մեկում. «Եվ երբ միացվեն այդ երկու գետերը, մենք այստեղից նավերով կհասնենք Կասպից ծով, իսկ հետո՝ մինչեւ Դեմիրկապու (Դերբենդ), Շիրվան եւ Շամախ»: Բայց սուլթանի ծրագիրն այն ժամանակ ձախողվեց: Հայտնի են նաեւ սուլթան Աբդուլհամիդ 2-րդի նախագծերը Բոսֆորի վրայով առաջին մշտական անցումը ստեղծելու վերաբերյալ:

Այսպիսով, Էրդողանը փորձում է փաթեթել այն կծիկը, որի թելերը կլինեն անցյալում, ներկայում եւ աղազայում միաժամանակ, փորձում է ֆաղափացիներին ցուցադրել, որ այն, ինչը չհաջողվեց կամ այնքան էլ լավ չստացվեց սուլթանների մոտ, հաջողվում է կամ կարող է հաջողվել իրեն: Այս առումով նա յուրօրինակ չէ, բայց ճիշդակամ է: Մուսաֆա Քեմալի ժամանակներից ի վեր նրան հաջողվում է Եսկադրոսում դառնալ իշխանությունը, ուղղահայաց կառուցել եւ այն տարել օսմանյան շիրակների գաղափարներով: Միեւնույն ժամանակ «Սամբուլ» ջրանցքի նման ազգային նախագծերը դառնում են արտաքին ֆաղափականության ակտիվացում, եւ ամբողջ հեռախոսությունը դրա մեջ է:

կարող են փոխհասուցվել: Թուրքիան Պանամայի հետ ունի համաձայնագիր ջրանցքների շինարարության եւ Եսկադրոսի վերաբերյալ եւ մտադիր է հրավիրել բազմաթիվ օտարերկրացի մասնագետներ: Իսկ թե ինչ կլինի իրականում, ոչ ոք չգիտե: Եվ եթե դասեմք ըստ մի Եսկադրոսի, շինարարության ժամկետները կարող են թողնվել աղազային, չնայած նախագծի ավարտման նախատեսված ժամկետը 2023 թվականն է, որը թուրքական հանրապետության կազմավորման հարյուրամյակն է:

Ինչպես նշում է The Associated Press գործակալությունը, թուրքական կողմի Եսկադրոսի վերաբերյալ միանգամայն հիմնավորված են՝ նվազեցնել Բոսֆորի սրանադրային բեռնվաճառությունը, որտեղով ամեն տարի անցնում է մոտ 50 հազար նավ, չհաշված ռազմանավերը, եւ որտեղ գոյություն ունեն բնապահպանության հետ կապված վսանգներ: Սակայն սվյալ նախագիծը բուռն բանավեճեր է հարուցում մեկ ուրիշ դասձառով: Խնդիրն այն է, թե սարածաբանում աշխարհաֆաղափական ինչպիսի փոփոխություններ կարելի է սղասել, եւ ինչպիսի հնարավորություններ ի հայտ կգան «Սամբուլ»

ռանց օտարերկրացի ներդրումների ներգրավման: Շինարարության ընդհանուր առմամբ կմասնակցի մոտ 5000 մարդ:

Բոսֆորի ջրանցքի կրկնակը կառուցելու գաղափարը նոր չէ: Առաջին անգամ այն արտահայտվել է 16-րդ դարում սուլթան Սուլեյման Գրաբալիի օրոք: Տիրակալը նոր ջրանցքի նախագծի ստեղծումը հանձնարարել էր ժամանակի հայտնի ճարտարապետ Միմար Սինանին, սակայն ռետուսները չէին բավականացրել դրա իրականացման համար:

Ուրիշ թուրք կառավարիչներ եւս մտածել են ջրանցքի մասին, բայց այդ գաղափարը լույս մնացել է թղթի վրա: 1990-ականների սկզբներին նոր ջրանցքի կառուցման գաղափարը վերակենդանացրեց Թուրքիայի այն ժամանակվա վարչապետ Բյուլենթ Էջեփը: Ավելի ուշ Էրդողանը փոխ առավ նրա գաղափարը: Նրա Արդարություն եւ զարգացում կուսակցությունը սվյալ գաղափարի ուսումնասիրությունը սկսեց 2009 թվականին, իսկ 2011-ին անձամբ Էրդողանը հանրահավաքում հայտարարեց նոր ջրանցք կառուցելու մտադրության մասին: Էրդողանն ուզում է աղազուցել, որ ինքը եւ իր կուսակցությունը ոչնչով չեն զիջում

«Սամբուլ» ջրանցքը եւ Իրանի այլընտրանքը Էրդողանը վերակենդանացնում է օսմանյան նախագծերը

Իսկ մինչ այդ մասնագետներ ջրանցքի որոշ տեխնիկական բնութագրեր: Դրա երկարությունը կկազմի 43 կմ: Ջրանցքը կունենա 400-500 մետր լայնություն եւ 25-30 մետր խորություն: Դա հնարավորություն կտա այնտեղով անցկացնել կրկնակի Եսկադրոսի ջրատարություն ունեցող նավեր, ֆան այսօր Բոսֆորի նեղուցով անցնողները: Ջրանցքի երկու կողմերում կկառուցվեն երկու նոր ֆաղափներ: Սամբուլը կբաժանվի իրարից անկախ երեք մեծ ֆաղափների՝ ափականը եւ երկու եվրոպականները: Քաղաքի կենտրոնական մասը ըստ էության կդառնա կղզի: Ենթադրվում է, որ Սամբուլը կկարողանա բաց թողնել օրական մոտ 160 նավ, ներառյալ մինչեւ 300 հազար տոննա տարողության դեղվեյսեր սանկերները:

Ջրանցքի ափերին կառուցվելիք բնակելի նոր քաղաքները 15 միլիոնանոց Սամբուլի մյուս շինարարության հետ կկապվեն ժամանակակից սրանադրային ենթակառուցվածքի միջոցով, այդ թվում մետրոյով եւ արագընթաց գնացներով, ինչպես նաեւ ֆաղափ երրորդ օդանավակայանով: Սվյալ նախագծի շինարարությունը նախատեսվում է կառուցել նաեւ նոր նավահանգիստ: Նոր ջրանցքի Եսկադրոսի մեծ նվազագույն ժամկետը կկազմի 100 տարի:

Տեսականորեն Թուրքիայի սնեստությունը կարող է ստանալ նոր հուժկու խթան՝ ներգրավելով օտարերկրյա ներդրումներ, որոնք ժամանակի ընթացքում

ջրանցքով դեղի Սեւ ծով օտարերկրյա ռազմանավերի անցման առումով:

Նախագծին ընդդիմացող բնապահպանները մասնավորապես դնում են, որ նոր ջրանցքը կարող է խախտել սարածաբանի էկոլոգիական հավելվածը եւ հանգեցնել Մարմարա ծովում ծծմբաջրածնի մակարդակի բարձրացմանը: Այն բանից հետո, երբ Մարմարա ծովի աղի ջրերին կխառնվեն Սեւ ծովի ջրերը, Մարմարա ծովը կարող է ծաղկել, գտնում են մասնագետները:

Դա կարող է կործանարար ազդեցություն ունենալ ծովի կենդանական աշխարհի առանձին տեսակների վրա, իսկ Սամբուլի բնակիչների համար՝ դառնալ մշտական գարահոսության աղբյուր: Ջրանցքը կարող է ազդեցություն ունենալ նույնիսկ Սեւ ծովը թափվող գետերի (Դանուբ, Դնեպր, Դնեստր) վրա, ֆանի որ ծովը սկսում է արագորեն կորցնել իր ջրերը: Եվ մեկ խնդիր է ֆաղափառ ջրի աղբյուրների կրճատումը: Մասնավորապես, աղազա ջրանցքի ճանաղարհի վրա է գտնվում Սազլիդեբե ջրամբարը, որը ջուր է մասնակարարում Սամբուլի սանկերի շինարարությանը: Սակայն Էրդողանի ընդդիմախոսների բողոքները այնքան էլ լայն արձագանք չեն գտնում երկրի հասարակայնության մեջ եւ սուկ նմաստում են նախագահի իշխանության ամրապնդմանը:

«Սամբուլ» ջրանցքի ստեղծման նմասակով Թուրքիայի կառավարությունը հասկացնում է 10 միլիարդ դոլար՝ ա-

Թուրքիայի Հանրապետության հիմնադիր Քեմալ Աթաթուրքին: Բացի դրանից, մեծ հույսեր են կաղվում սնեստական ենթակառուցվածքի հետ, որոնք դեպք է նմաստեն երկրի զարգացմանը եւ գործազրկության կրճատմանը:

Նոր ջրանցքի շինարարությունը Էրդողանի միակ խոշոր նախագիծը չէ: Այսպես, 2017 թվականին սկսվեց Դարդանեյի կախովի կամուրջի շինարարությունը, որի երկարությունը կկազմի 3,7 կմ: 2022 թվականին կամուրջը կկաղի Լաղեսկի եւ Գելիբոլու ֆաղափները՝ դառնալով աշխարհի ամենաերկար կախովի կամուրջը:

Ավելի վաղ, Բոսֆորի սակ Եսկադրոսում էին հանձնվել ավտոմոբիլային եւ երկաթուղային գեոտունիները: Երկու նախագծերը ներառված են Թուրքիայի սնեստության մինչեւ 2023 թվականն ընդգրկող ծրագրի մեջ: Ստրագենյա երկաթգծի շինարարությունն արժեցել է մոտ 4,8 մլրդ դոլար, ավտոմոբիլային թունելի կառուցման նմասակով հասկացվել են 1,2 մլրդ դոլար մասնավոր ներդրումներ: Մինչեւ 2023 թվականն ընդգրկող կառավարական ծրագրում ընդհանուր առմամբ ներառված են 30 խոշոր նախագծեր:

Կառավարությունը ի դաստիարակություն ջրանցքի բերում է սնեստական փաստարկեր: Տրասպորտի նախարար Ահմեդ Արալանի հայտարարության համաձայն, շինարարությունն սկսելուց առաջ մասնագետները վերլուծել են բոլոր հնարավոր հետեւանքները: Կառավարությունը նույնիսկ դնում է, թե նոր ջրանցքի կառուցումը կնվազեցնի սարածաբանի աղտոտման հավանականությունը՝ նվազեցնելով Բոսֆորի նեղուցում նավթի հնարավոր հեղման վսանգները: Իրոք, Բոսֆորի նեղուցում ներկայումս նավերի երթեկությունն այնքան խիտ է, որ դասահարները հազվադեպ չեն:

Օրինակ, այս տարվա աղբյուրին Vitaspirit բեռնանավը մխրձվեց ափի մեջ՝ ավերելով 19-րդ դարում կառուցված շինարարությունը: 1979 թվականին նեղուցում բախվեցին ռումիական սանկերը եւ հունական բեռնանավը, եւ վթարի հետեւանքով զոհվեց 42 մարդ: 2003 թվականին նավթատար նավերից մեկը խրվեց ծանծաղուսի մեջ: Դրա հետեւանքով ծովը թափվեց 500 տոննա հուժկ:

Բացի դրանից, ակնկաղվում է, որ «Սամբուլ» ջրանցքը աղազայում կդառնա երկրի կարեւոր ջրաղբյուրից մեկը եւ թույլ կտա լցնել երկրի բյուջեն: ▶

Հայաստանի Հանրապետության ԱԳ նախարար Զ.Մնացականյանին

Հայաստանի Հանրապետության վասակավոր լրագրող, Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի, դաշտամարտության նախարարության «Գարեգին Նժդեհ», «Հայաստանի Հանրապետության Զինված Ուժեր.20 տարի», մշակույթի նախարարության Ոսկե մեդալների ասոցիացիայի, հրատարակչության, ԱԳՆ համակարգի աշխատակից (1994-1999թ.թ.):

ԳՈՒՐԳԵՆ ԶԵՄՍԻ ԽԱՏԱՎԱԿՅԱՆԻ

ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ

Ս.թ. օգոստոսի 14-ին հերթական ձեռագրույցի ընթացքում ՀՀ ԱԳՆ խոսնակի ժամանակավոր դաշտամարտության ուժերի ղեկավար Ս.թ. օգոստոսի 8-ին «Հրատարակ» թերթի կայքում (hraparak.am) «Չորիկի ղեկավարները ու թվագրությունը, կամ ինչպե՞ս ԱԳ նախարարը «подставка» արեց երկրի նոր ղեկավարությանը» վերատպումը

հրատարակված իմ հոդվածը գրադարձ է ինձ, սովորելով իմ բարի համբավը, նաև բացահայտ աղյուսակներում սարածել առ այն, որ իբր «...Գուրգեն Խատավայանի դեմքը որդես օրհնակ է բերվում, քանի որ նա, եթե չեն սխալվում, ԱԳՆ դաշտամարտության մեջ միակ անձնակազմը է, որ աշխատանքից հեռացվել էր որևէ դիվանագիտական գործունեությունում լիարժեքություն չունեցող մասնակցի միջոցով: Այդպես զրկված էր հեռացման դաշտամարտական փաստաթղթով» (եւ հրատարակել է մեկնաբանել կոնկրետ փաստերով իմ հոդվածն, քանի որ, իր իսկ խոսքերով, «...այդդիսի անձանց հրատարակումները մեկնաբանության արժանի չեն», ինչն ինքնին առնվազն զավեցալի է):

Այնինչ իմ աշխատանքային գրույկում 1999թ.մարտի 1-ի գրառումն, որը, ի զիտություն նրանց, ուլիեր, դաշտահավանորեն զբաղեցնելով դեռևս ինչ-ինչ դաշտամարտության, այդ ՏԱՐԱԲՆՈՒՅԹ քառյակի դեռ ծանոթ չեն, իրենից ներկայացնում է հաղթած ՄԻՄԻԱՅՆ նախարարի համադասարանական հրամանից, հե՛տեպլն է. «Ազատել աշխատանքից՝ հաստիքների կրճատման դաշտամարտով (ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 36 հոդվածի 1-ին կետ)», իսկ այս գրառումն հիմք է ծառայել ՄԻՄԻԱՅՆ նախարարի 01.03.1999 թ.թվ 164 հրամանը):

ՊԱՅՆԱՅՆՈՒՄ են ինձ սրամադրել վերոհիշյալ ղեկավար կողմից նվազ «հեռացման դաշտամարտական փաստաթուղթը», հակառակ դեմքում ՀԱՃՈՒՅՁՈՎ կողմից ՀԱՄԱՊԱՏԱՍՍՄԱՆ ԱՏՅԱՆՆԵՐԻՆ: Հ.Գ.Այս դաշտամարտական դաշտամարտական կցանկանայի ավելացնել մի խորհուրդ՝ որդես լրացվող բնագավառի ՎԱՍԱՎԱԿՈՐ, ուսի՝ խիՍՏ ՊԻՏԱՆԻ լրագրող. դադարեցրել ինչ-ինչ դաշտամարտական լրագրողների հավաքագրման (ԲԵՐԵՑՅԱԿ) ձեռագրույցների ընթացքում ձեռք ՊԵՏՔԱՎԱՆ ԸՆԴՅՈՒՄ ԻՆՉ-ԻՆՉ հարցեր սալու ԱՐԱՍԱՎՈՐ դրակիական, որ հետո խայտառակ չլինել ներառյալ ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԱՐ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ:

Գործում դաշտամարտական բազմազան Սերո Խանգաղյանի տուն-թանգարանը

ող, նրա մեծ շղայի՝ Արարատ Խանգաղյանի միջոցով ձեռնարկված, ֆրոզ սինց բերված թախսը, նրա ձեռագրերն ու գրքերը... Տունն, ի դեպ, Խանգաղյանն է կառուցել, սակայն նրա մահից հետո այն անուստիկության էր մասնավոր ու նրա անձնական իրերից շատ մասը նույնպես անհետացել են»,- ասաց Բակունցը: Թանգարանի գիտաբանության խոսքով՝ թանգարանը կծառայի որդես կամուրջ՝ անցյալի, ներկայի և ապագայի համար, քանի որ Խանգաղյանի գործերը, որոնցից շատերի բնօրինակը հենց իրենց մոտ է պահվում, հիմա էլ արդիական են:

10 տարի է, ինչ գործում է Սերո Խանգաղյանի տուն-թանգարանը, սակայն դաշտամարտական բազմազան Սերո Խանգաղյանի թանգարանը եղել է ոչ բարձր վիճակում, ինչպես նաև բավարար անձնական իրեր, ցուցանումներ չէին ունեցել:

Թանգարանի բացմանը զրուցեցինք բանագրանի գիտաբանող Արմանուհ Բակունցի հետ, որը «Ազգ»-ի հետ զրուցում նեց, որ այս տարիներին մի բարձր միջոցառումներ են իրականացվել թանգարանում, որը, սակայն, շատ այցելուներ չի ունեցել:

«Թանգարանը վերջին երկու տարիներում հարստացել է ցուցանումներով: Թանգարանում կան Խանգաղյանի հորական սան դահլիճները, երեւանյան սան գրասենյակը, իր անձնական մատչելի, գույքան Աւստրիայից նվեր սացած թա-

ճնունդով Գործից Խաչատուր Հայրապետյանը «Ազգ»-ի հետ զրուցում ասաց, որ երբ Սերոն կառուցում էր այս տունը, ցանկանում էր, որ հետագայում այն տուն-թանգարան դառնա, եւ ավելացրեց. «Տան դիմաց Սերոն կառուցեց աշխատասենյակ, կողմին՝ փոփոխ սարած, որն ուզում էր դառնար իր դամբարանը: Կոչ են անում, որդեսից Ազգային դաշտամարտի մի մասունք բերեն եւ իր կառուցած դամբարանում անփոփեն»:

Ի դեպ, Սերո Խանգաղյանի մահից հետո իր տունը մեկ անգամ վաճառվել է, ապա դաշտամարտական կողմից գնվել էր տուն-թանգարան դառնալու նպատակով: ՄԱՆԱԿԱՆ ԶԵՄՍԻ

Արեւային էլեկտրակայան երեւանում

Վառելիքաէներգետիկ ռեսուրսների խնայողության եւ բարձր միջավայրի դաշտամարտության շնորհիվ կառուցվող Այս նախագիծը Հայաստանի սարածում մեծ ծավալի աշխատանքներ են կատարվում:

Լուսանկարներ՝ Ստեփան Պապիկյանի

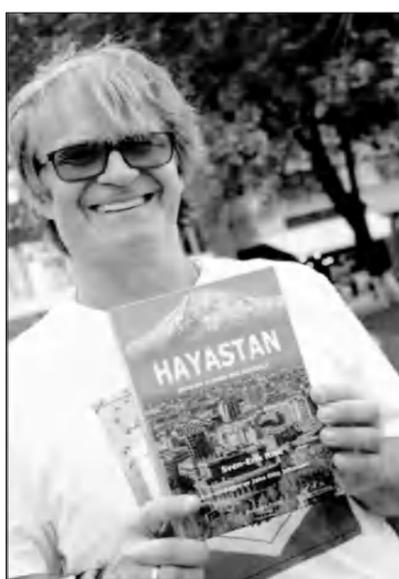
Վերջերս նոր արեւային էլեկտրակայան շինարարության հանձնվեց Երեւան ֆալակում: Կայանը նախագծվել է «ԷՆԱ» ՍՊԸ բարձր որակավորում ունեցող մասնագետների կողմից (գլխավոր ինժեներ՝ Ստեփան Պապիկյան): Կառուցվել է ՀՀ առողջապահության նախարարության «ՋԻԱԿ-ի կանխարգելման համադաշտակցական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի սարածումը՝ վերջինիս կարիքների համար: Արեւային կայանը տեղակայվել է ՊՈԱԿ-ի մասնաճեմքի տարածքում (մոտ 250 ֆուտակառուցվածք) եւ հարակից սարածի մոտ հազար ֆուտակառուցվածքի վրա, 63 ԿՎտ զուտարարին հզորությամբ, որդես արեւային ֆոտովոլային ներգանցային համակարգ:

Մաքուր էլեկտրակայանի ընդհանուր հզորությունը կազմում է մոտ 93 ԿՎտ: Տարեկան կարող է արտադրել ավելի քան հարյուր հազար ԿՎտ էլեկտրական էներգիա: Այսօր էներգիա ջերմային էլեկտրակայաններում արտադրվելու դեմքում կծառայել ավելի քան 30 տոննա օրգանական վառելիք, բարձր միջավայր կարսանեցվել ազոտի եւ ծծմբի օֆուդներ, այլ թունավոր նյութեր:

Ստեփան ՊԱՊԻԿՅԱՆ Տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

Կայանն ունի 265 հատ 350 Վատտի կայանի հզորությամբ միաբյուրեղային 72 բջիջով արեւային ֆոտովոլային վահանակներ: Նրանք տեղակայված են համադաշտակցական կողմ կառուցվածքների վրա: Մասնաճեմքի նկարագրի հարկում տեղադրված են

Հայաստանին սիրահարված նորվեգացի լրագրողը

Ներով հարուս նորվեգերեն գիրք ներկայացրել է տղազրության: Մինչ այդ բազմաթիվ հոդվածներով նա հանդես է եկել տեղական մամուլում, ինչպես նաև զբոսաբարձային խմբեր առաջնորդել դեմքի Հայաստան: Գիրքը մեծ հետաքրքրություն է առաջացրել ընթերցողների բարձր մասում եւ դաշտամարտական այն թարգմանելու անգլերենի:

Ըստ «Միտո-Սիեթեյթ» շաբաթաթերթում տղազրված հաղորդագրության, գիրքը մեծ մասով գրույց է, հարուս՝ հունումով դաշտակառուցական դաշտամարտական լրագրողները: Զննարկվել են ինչպես Հայոց ցեղասպանության, այնպես էլ Արցախի հակամարտության հարցերը:

Առաջաբանը գրել է դաշտակառուցական լրագրող Հան Օսոն Հոհանեսը՝ գրի հեղինակի աջակցությամբ:

«Ուսագրավ, կլանող եւ տեղեկություններով հագեցած մի գիրք, որի էջերում Ավեն-Երիկ Ռայսը այնպիսի ճանադարձարարության է առաջնորդում ձեզ, որ երբեք միտի չազդեցալիք ավարսվի», գրել է հրատարակման առթիվ գրող եւ հեռուստատեսային ճանաչված հաղորդավար Ստեյն-Մոստեն Լիերը: Հ.Օ.

Օւլյաբնակ Ավեն-Երիկ Ռայսը նորվեգացի լրագրող է, որն այնքան հմայված է Հայաստանով, որ իր համար ընտրել է հայկական անուն՝ Տիգրան Վան: Վերջերս նա լույս է ընծայել անգլերեն թարգմանությունը իր հեղինակած «Հայաստան: Ինչո՞ւ եմ սիրում Արմենիան» (Hayastan-Why I Love Armenia) խոսքով գրի, որն այժմ կարելի է առցանց դաշտակառուցական գնել, այցելելով «www.armeniabook-shop» անձնական կայքի, կամ «www.armenia.no» Նորվեգիայում Հայկական մշակութային ասոցիացիայի կայքի:

Գիրքը սիրո խոսքով արարում է նվիրված Հայաստանին եւ հայ ժողովրդին: Երկար տարիներ մանրամասն ուսումնասիրելով Հայոց ցեղասպանության եւ թուրքական ժխտողականության հետ կապված հարցերը, համախելով բազմաթիվ դաշտակառուցականների, նաև Հայաստան այցելելով նա համոզվել է, որ ինքը դաշտակառուցական գրող է հայոց դաշտակառուցական նորվեգացիների: 2016-ի ձմեռնը նա իր տղազրության:

VIVA MTS ԿիվաՍեյ-ՄՏՍ. գեղեցիկ բոլոր «iPhone» մոդելների համար

ԿիվաՍեյ-ՄՏՍ-ը տեղեկացնում է, որ ընկերության տղասարկման կենտրոններում ներկայացված «iPhone»-ի բոլոր մոդելների համար գործում են գեղեցիկ: Այժմ հնարավոր է գնել նորարարական սմարթֆոնը՝ սկսած 139 900 դրամից:

Մոդել	Զեղչված գինը (դրամ)	Գինը
iPhone 5S	459 000	139 900
iPhone SE 32 ԳԲ	499 000	179 900
iPhone 6S 32 ԳԲ	298 000	229 900
iPhone 7 32 ԳԲ	349 000	339 900
iPhone 7 128 ԳԲ	419 000	389 900
iPhone 7 Plus 32 ԳԲ	429 000	399 900
iPhone 8 64 ԳԲ	439 000	429 900
iPhone 7 Plus 128 ԳԲ	439 000	429 900
iPhone 8 Plus 64 ԳԲ	594 000	489 900
iPhone X	649 000	599 900

Սմարթֆոնը կարելի է ձեռք բերել նաև առցանց: Մանրամասն տեղեկություններ ստանալու համար կարելի է օգտվել www.mts.am կայքից, գանգահարել 111 անվճար հեռախոսահամարով, հաղորդակցվել մեզ հետ «111 օնլայն» դաշտակառուցական կայքից, կամ այցելել մեր տղասարկման կենտրոններից որևէ մեկը: Մեր նորություններին մեզ հետ ծանուցելու համար միացե՛ք մեզ Ֆեյսբուքում՝ <https://www.facebook.com/MTSArmenia/>

Ազգայնականություն

Թիվ 31(391)
24 Օգոստոս
2018

Հակոբ ԾՈՒԼԻԿՅԱՆ

«Իմ տունն ամբողջ աշխարհն էր, եւ ես ուրախ էի, որ այնտեղ եմ գտնվում», գրում էր Վիլյամ Սարոյանը «Հեծանվորդը Բեվերլի Հիլզից» վիպակում:

Բարի հսկան մերն էր եւ մերն էլ կմնա: Սակայն նա նաեւ ողջ աշխարհին է, քանի որ, ինչպէս իմն էր խոստովանում, վերոնշյալ «գրի նյութը ոչ այնքան ես իմն եմ, այժմ եւ նախկինում, որքան մարդկային հոգին, հոգու խնդիրը»: Իսկ «հոգու խնդիրը» համամարդկային է: Նրան կարողանա եւ ուսումնասիրում եմ ամենուրեք: Նրա գործերը թարգմանվել են աշխարհի բազմաթիվ լեզուներով: Հարցը սակայն այն է, թե ինչքանով է աշխարհը հաղորդակից նրա ամբողջական գրական ժառանգությանը:

Դեռեւս 1998 թվականին, մեր ժամանակների մեծագույն հրատարակագիրներից, ճանաչված ճանադարհորդ **Զորի Բալայանը** «ԱԶԳ»-ի 1998 թվի սեպտեմբերի 1-ի համարում սիրված գրողի ծննդյան 90-ամյակի առթիվ իր «Ժամանակը չի սղոսում» հոդվածում դիմում էր «Հայաստանի նախագահին, հանրադատության վարչապետին առընթեր մակարտիստ խորհրդին, թախանձագին կոչ անելով անհետաձգելի միջոցներ ձեռնարկել Վիլյամ Սարոյանի անչափ հարուստ գրական ժառանգությունը փրկելու համար»:

Իր խաղողի այգիներով Հայաստանը հիշեցնող Ֆրեզոնոյում գտնվելով Բալայանը հետաքրքրվել էր, թե «ուր եմ կորել գրողի բոլոր իրերը»: «Իմ նոր բարեկամներն ասում էին, թե դրանք սնորհունու է այսպէս կոչված կսակակասարը, որը դասաստանասու է Սարոյանի ֆոնդի համար», գրում էր նա եւ շարունակում. «բայց ոչ ոք չգիտէ նրա գտնվելու ստույգ վայրը: Ասում էին, թե ամենից հաճախ լինում է Սան Ֆրանցիսկոյում: Ինչպէս դարձվեց, Սարոյանի ձեռագրերն ու գրքերը գտնվում էին ֆաղափայն գրադարանում: Մենք անմիջապէս մեկնեցինք այնտեղ: Այն բաժնում, որտեղ դաստիարակ էին Սարոյանի ձեռագրերն ու գրքերը, ծանոթացանք վարիչ Ռոնալդ Մագոնիի հետ: Ռոնալդը մեզ ցույց տվեց «արկղների Մոնթրալը»: Դրանք բոլորը համարակալված են: Ընդամենը 780 հաս են: Դրանց մեջ Սարոյանի նկարներն են, ալբոմները, նամակները: Կան հսկայական ֆանալոյթայնք անսիրտ դասնավածներ, վիդեոներ, դիսկեր»:

Բալայանի հարցին դասաստանելով Ռոնալդ Մագոնին ինչ-որ թղթեր աչի անցկացնելուց հետո ասում է. «Չի հրատարակվել մոտ 100 աշխատանք: Բոլորն էլ բավական խոնոր գործեր են»: Ահա այդ գործերի փրկության կոչով էր Բալայանը դիմում Հայաստանի իշխանություններին եւ հողվածն ավարտում հետեւյալ բառերով. «Եթե մեր ժողովրդի մեծ գավակի անգին ստեղծագործությունները չփրկվեն, ապա մեզանից բացի ոչ ոք դասաստանավորություն չի կրի դաստիարակի առջեւ»:

Տուն-թանգարանը

Բարեբախտաբար, «Արմինյն Միրոսլավեթեր» շաբաթաթերթի հուլիսի 28-ի համարից տեղեկանում ենք, որ Ֆրեզոնոյում Վիլյամ Սարոյանի վերանորոգված տուն-թանգարանի հանդիսավոր բացումը տեղի է ունենալու օգոստոսի 31-ին

ֆաղափ դեռական համալսարանի «Satellite Student Union» բաժնի սրահում, որտեղ դաստանական արարողությունն սկսվելու է տուն-թանգարանի ծրագրի մասին դաստան ֆիլմի ցուցադրումով: Այնուհետեւ ելույթներ են լինելու եւ հյուրասիրություն:

Հետաքրքրասերների համար դարձնել, որ «Renaissance Cultural and Intellectual Foundation»-ի (Մշակութային եւ ինտելեկտուալ վերածնունդի հիմնադրամի) նախաձեռնող-հիմնադիր Արթուր Ջանիբեկյանը 2016-ին գնելով Սարոյանի տունը՝ փրկել է այն անխուսափելի կորուստից: Վերանորոգման աշխատանքներից հետո թանգարանը ինտերակտիվ եւ նորարար-

գրադեզի է նրա տեղը որդես հիմնական դաստան: Շահբազյան-Քյուրբչյանը սնորհի դաստանում մնացել է մինչեւ 2001 թվականը:

Երկու ընտանիքների համար (Տեր-Պարոյան, Շահբազյան) մանկավարժությունը եղել է հոգեկան դաժանք, որին մեծ դասաստանավորյալը եւ վերաբերվել:

Վարվառան դասավանդման իր նորարարական մոտեցումներով ու մոգական հեթիքներ դաստանելու իր առանձնահատուկ ձիրքով այնքան է ոգեւորել եւ ներշնչել երեխաներին, որ դարձել է նրանց կուռքը եւ արժանացել «Ոսկե խնձոր» մրցանակին, որը շնորհվում է «Լոս Ան-

ձեծագույն հայ երգիչներն էին այդ ժամանակվա Ամերիկայում»:

«Մենք երախտադաս ենք ամերիկահայերի առաջին սերնդի ներկայացուցիչներին, որոնք կոստրածներից փախչելով այս երկրում իրենց ամբողջ վճռականությունը փոխանցեցին հաջորդ սերնդին: Նրանց թվում էին Ջորջ Դյոնե-ճյանը, Քլոբ Զորոբյանը, Լուիզ Մանուկյան-Սիմոնը, Արաբյան եւ Թեվրիզյան դասավորները, Լուսին Ամարան, Լիլի Չոլախչյանը, Արա Բերբերյանը, Մայք Զոննորդը, Շեր, Ռիչարդ Դոլիանդիսյանը, Լարրի Բալաֆյանը եւ մեր փայլուն աստղը՝ Վիլյամ Սարոյանը», գրում է նա:

Պատարիկ մը սարոյանական «արկղների Մոնթրալանից»

Սարոյանի նամակը ստորանո Ջեկի Շահբազյանին

Ջեկին այժմ, ըստ Վարվառայի, բավականին առաջացած արհիվում է, բայց նույնքան աշխույժ եւ եռանդուն, որքան որ եւ երիտասարդ: 1960-70 թվերին համերգային շրջապայություններով ելույթներ է ունեցել Մերապոր Արեւելում, Թուրքիայում (1968), Թեհրանում (1968) եւ Հայաստանում (1962 եւ 1969): 1965-ին Կառնեգի Դոլում ունեցած իր ելույթի առթիվ «Նյու Յորկ Թայմսը» գրել է. «Լոս Անջելեսի սոխակը՝ օրիորդ Շահբազյանը մի շարք հայկական երգեր կատարեց սիրահանու հուզմունքով: Նրա հարուստ տնայնությունը կրկնադասվում էր հայկական երաժշտական գործիչների ընկերակցությամբ»: Իսկ Սամբուլի «Մարմարան» 1968-ին արձագանքել է. «Շլացնող ստորանո: Օր. Շահբազյան երկ անմոռանալի յաղթանակ մը արձանագրեց իր երգահանդեսով: Իսթամբուլի գեղարուեստը հասարակութիւնը երկ նոր խնջոյք մը ունեցաւ «Շան» սինեմայի մէջ»:

կան ցուցանմունքներով եզակի կենսուն է դարձել, որը հնարավորություն է ընձեռելու ուսանողներին եւ գիտաշխատողներին հետազոտական աշխատանքներ կատարելու Սարոյանի թողած հսկայական ժառանգության ոլորտում: Եվ զուգուց Ջորի Բալայանի մտահոգությունների մի մասը փարսվի:

Վարվառան

Մինչ այդ անստանալի ու չափազանց հաճելի անակնկալ էր էլ-փոստով հաղորդագրություն ստանալ Բրյուսոլի ինստիտուտի 80-ական թվականների իմ նախկին ուսանողուհի՝ Վարվառա Տեր-Պարոյան-Շահբազյանից, որ Երեւանում էր իր դստեր՝ դաստանային Հասմիկ Շահբազյան-Նիկողոսյանի հետ եւ ցանկանում էր հանդիպել ինձ հետ, փոխանցելու համար «Պատարիկ մը Սարոյանէն»:

Տեր-Պարոյանները բնիկ Մարսեից եւ Այնթապից են: Վարվառայի ծնողները Սիրիայից Հայաստան են ներգաղթել 1946-ին: Հետագայում, 1990-ին, Վարվառան ԱՄՆ է տեղափոխվել եւ աշխատել Valley View Elementary School-ում (Studio City-California) որդես մեկ այլ ազնվափայլ հայ սիկնոն՝ հիմնական դաստան Ջեկի Շահբազյանի օգնական: Որոշ ժամանակ անց, Շահբազյանը սնորհ է նշանակվել Santa Monica Elementary School-ի, եւ Վարվառան

ջելեսի միացյալ դրոյցների շրջանային վարչության» կողմից: Իսկ ամբողջ Ամերիկայի մասշտաբով արժանացել է որակավորման ազգային վարչության (National Board Certified Teacher) սահմանած վասակավոր ուսուցչի կոչմանը, որը շնորհվում է շատ քիչներին: Ես անսահման հոյաք եմ դրա համար: Ի դեպ նրա ավագ ուղի՝ Անահիսը եւ վերջինիս ամուսինը՝ Լեւոնը, նույնպէս մանկավարժներ են:

Ջեկին

Ջեկին, բացի մանկավարժ լինելուց, առաջին հերթին ճանաչված եւ լավ գնահատված երգչուհի է, ստորանո: Երաժշտությանը նվիրված է եղել մանուկ հասակից, երբ որդես դաստան սկսել է դասավանդել Գոլիվուդի «Ռամոնա» սարրական դրոյցում: Այնուհետեւ Լոս Անջելեսի Կալիֆոռնիա համալսարանում (UCLA) ծանոթացել է Ջեյ Ռուբենովի (Լոս Անջելեսի ֆիլիսոփայության գեղարվեստական սնորհ), Մադան Նադիմա Դե Սանդիսի եւ Դորոթի Քրիստենի հետ, որոնք էլ նրա ճանադարհն են հարթել դեպի օմերային երաժշտություն: Իր ալբոմի ներդրումն ու նաեւ հասնել երախտագիտությամբ է իրեն իր հայ դաստաններին, որոնցից առանձնացնում է Ջարուհի Էլմայան-Վարոյանին եւ նրա ամուսին Սեդրակին, որոնք իր խոսքերով

Նամակը

1969-ին Վիլյամ Սարոյանը երեւանյան նրա համերգի ձայնագրությունը լսելուց հետո Ջեկին է հղել հետեւյալ նամակը, որը «դաստանի մը» կարելի է համարել Ջորի Բալայանի նշած «արկղների Մոնթրալանում» հայտնված անթիվ-անհամար չհրատարակված նյութերից: Ահա այդ նամակն է, որ մեր հանդիման ժամանակ նախկին ուսանողուհի՝ Վարվառան փոխանցեց ինձ, հնարավորության դեպքում հրատարակելու խնդրանքով:

«ԱԶԳ»-ը միշտ նախանձախնդիր է եղել հրատարակելու, Երեւան հանելու ցարդ անհայտ մնացած գրություններ: Այս նամակն էլ այդ անհայտ մնացածների շարքում է եւ Սարոյանի ծննդյան 110-ամյակի առթիվ արժանի է լայն հասարակությանը ներկայացնել այն, մանկավարժ ու մեղ, անձնական միայն Շահբազյանին վերաբերելու հանգամանից դուրս գալով այն ընդհանուր, համահայկական բնույթ ունի եւ բացահայտում է Սարոյանի ծանոթությունը հայ երգարվեստի շնորհների հետ:

Ստրեւ Վ. Սարոյանի նամակը (գրված 1969 թ. դեկտեմբերի 27-ին) ուղղված օրիորդ Ջեկի Շահբազյանին (5237 Ֆաունթեյն Ավենյու, Լոս Անջելես, Կալիֆոռնիա, 90027), Տիկ. Վարվառա Տեր-Պարոյանի թարգմանությամբ: ➔

Նաիր 3ԱՆ

Մեր կինոժառանգությունը թվայնացնելու ուրվագծեր

Հայկական կինոարվեստի մասին միջազգային հանրության տեղեկությունները սկսվում են ավարտվում են առավելագույնը Փելեցյանով ու Փարազանովով: Համաժամարային կինոյորսում Համո Բեկնազարյանի անունը գրեթե ոչ ոք չի լսել: Անցյալ տարի «Ոսկե ծիրան» կինոփառատոնը բացվեց Բեկնազարյանի «Չարե» համար ֆիլմով: Դեպի 90 տարեկան ֆիլմն առաջին անգամ էր տեսնում. առաջին անգամ էին տեսնում նաև արտասահմանցի կինոգործիչները: Բոլորը ցնցված էին. գրեթե մեկ դար առաջ Համո Բեկնազարյանը նկարահանել է այնպիսի կինոարվեստ, որն իր բարձր չափանիշներով, բարձրագույն խնդիրներով, կինոմտածողությամբ ու կինոճաշակով կարող է մրցել ու հաղթել համաժամարային կինոյում ամեն համաժամարայինների հետ: Մեկ դար առաջ կինոնկարահանման նվազագույն միջոցներով ու թայմաներով հայ կինոռեժիսորին հաջողվել է նկարահանել զանգվածային այնպիսի իզոլացիոններ, դրամատիկական լուծումներով այնպիսի դրամատիկներ, ստանալ դերասանական այնպիսի համոզիչ խաղ ու կերպարներ, ու ամենակարևորը՝ դուրս գալ մեկ ազգայինից, հասնել լայն հորիզոններ ու արժանանալ համաժամարային թեմա:

Հայկական կինոյի ակունքները հասնում են սովետական հեղափոխության ժամանակաշրջան. մենք անգամ նկարահանել ենք Կարմիր բանակի մուսթր Սովետական Հայաստան: Ընդ վավերագրական, թե խաղարկային ժանրերում արժեքավոր կինոժառանգություն ունենալ, որին կերպարներն աս ազգեր: Կինոն համաժամարային արվեստ է, կինոյի լեզուն՝ հասանելի է հասկանալի բոլորին: Սակայն, ցավոք, մեր ժամանակներում չկարողացանք ստեղծել մրցունակ, աշխարհի հասկանալի ու հասանելի կինո: Բարեբախտաբար, նման ժառանգություն ստեղծել են մեր կինոյի մեծերը, եւ իրավաստերը մենք ենք ու մեր ժառանգությունը:

Բայց մինչև հիմա ի՞նչ ենք արել այդ ժառանգությունը սարածելու, հանրահռչակելու համար. բացարձակապես ոչինչ: Առաջին ֆայլը ղեկ է լինել հայկական հին ֆիլմերի վերականգնումն ու թվայնացումը, որովհետև յուրաքանչյուր կինոփառատոն կամ հեռուստատեսային ցուցադրում է սեփական ժամանակակից չափանիշներին համադասարանող ֆիլմեր: Բացի այդ, որքան ուժ վերականգնվեն ֆիլմերը, այնքան դրանք որակապես կսուժեն ու կփչանան: Թեև մեր կինոժառանգությունը դառնալիս է Հայաստանի ազգային արխիվի ֆոնդ-ֆոնդ եւ կինո արխիվում, ու դառնալիս ման ղայնանները վաճ չեն, բայց ժամանակն աշխատում է ի վնաս ժառանգությունների:

2006 թվականին հայրենի կառավարության որոշմամբ ստեղծվեց Հայաստանի ազգային կինոկենտրոնը՝ որովհետև «Հայֆիլմ» կինոստուդիայի իրավահաջորդ, սակայն գույքային ու կինոժառանգության իրավունքներն ան-

ցան «Սիես ֆիլմս» ընկերությամբ: «Սիես ֆիլմսը» դարձավ ուրվագծեր էր «Դա Վինչի» նորագույն համակարգով վերականգնել ու թվայնացնել հայկական կինոժառանգությունը: Մենք հեռուստատեսությանը ընդամենը մի ֆանի վերականգնված ֆիլմ. դարձվեց, որ այնքան հնչեղ «Դա Վինչի» համակարգ ասվածը կինոկենտրոնի սովորական մոնտաժային համակարգից է, վերականգնող մասնագետն էլ կինոկենտրոնի հազար սարված մոնտաժողը: Թե ինչու ֆիլմերի վերականգնումը թեկուզ սովորական համակարգով այլևս չարտոնակվեց, վրան մի մաս փոփոխում խնդիր է: «Սիես ֆիլմս» սերերն էլ վաղուց Հայաստանում չեն: Բայց փաստ այն է, որ հայկական ֆիլմերի վերականգնման սխառնաչափ գործընթացը կանգնեց: Այնուհետև «Հայֆիլմ» գույքային ու կինոժառանգության իրավունքներն անցան դարձյալ ոչ ազգային կինոկենտրոնին, այլ «Հայֆիլմ» ՓԲԸ-ը. թե ինչու էին իշխանությունները միտք ջանում կինոկենտրոնի օրերը փակել, սասանային է հայտնի:

Մի ֆանի տարի առաջ Մարտին Սկորսեզեի հիմնադրամը, Սերգեյ Փարազանովի արվեստի նկատմամբ մեծազույն դասեր հանրապետությանը, վերականգնեց «Նռան գույնը» ֆիլմը: Այն Մարտին Սկորսեզեի նվերն էր Հայաստանին: «Նռան գույնը» միջազգային չափանիշներով վերականգնված հայկական առաջին միակ ու առաջին ֆիլմն է: Կինոկենտրոնի սնուրեն **Շուշանիկ Միրզախանյանի** համար հայկական ֆիլմերի թվայնացումը, վերականգնումն ու սարածումը կարծես դարձել է նոր ռազմավարություն ու կինոֆառատոնություն: Դեռ սարածված ճանապարհի մասին կինոֆառատոնությունը արժանանալիս էր իր նդասակների մասին. գործնական ֆայլերը սկսվեցին նոր իշխանությունների օրն: Այս սարված հուլիսին «Հայֆիլմ» ՓԲԸ-ի ղայնագիրը լրացավ. կինոկենտրոնի սնուրենը դիմել է մեակույթի նախարարին՝ «Հայֆիլմ» կինոստուդիայի գույքային ու ժառանգության իրավունքները Հայաստանի ազգային կինոկենտրոնին վերադարձնելու առաջարկով: Առաջարկն ընդունվել է:

Անցյալ տարի անգլիացի որդուներ Դենիել Բերդը Շուշանիկ Միրզախանյանին առաջարկել էր հայկական ֆիլմերի

վերականգնման ծագիր, ըստ որի՝ առաջինը ղեկ է թվայնացվել Սերգեյ Փարազանովի «Հակոբ Հովնաթանյան» վավերագրական կարճամետրաժ ֆիլմը: Մեր ղեկության հետ ղայնանավորվածությունները վերջին ամիսներին վերածվեցին դաստիարակական փաստաթղթերի, եւ հուլիսին «Հակոբ Հովնաթանյանի» ժառանգությունը հանդերձ՝ Շուշանիկ Միրզախանյանը մեկնեց Լեհաստան՝ «Ֆիլմսֆիլմ» ընկերություն, որտեղ նրան էր ստանում Դենիել Բերդը: Ֆիլմի վերականգնված մեկ րոպե տեղադրությամբ հասվածը Բերդը ցուցադրեց նաև Երևանում՝ բացատրելով աշխատանքի նրբությունն ու ղովարությունները: «Հակոբ Հովնաթանյան» ֆիլմի վերականգնված ու թվայնացված սարբերակը դաստիարակ կինոյի սեղաններին: Դենիել Բերդը երևանյան այցի ժամանակ ցատկեղ զարմանքով հայտնեց. «Եթե մի ուրիշ ազգ ունենար այնպիսի կինոժառանգություն, հաստատված կինոհեղինակավոր փառատոնների արժանիքային ծագերում հաստատված ղեկ ունենար, կցուցադրեր իր ազգային կինոարվեստի բոլոր նմուշները: Իսկ դրանից առաջ վաղուց վերականգնած կլիներ իր կինոհարսությունը: Մինչդեռ համացանցն այսօր անբողոքուն հեղեղված է հայ կինոռեժիսորների ֆիլմերի անուրակ սարբերակներով: Ոսնահարված են հեղինակային ղրավունք-

ները. ով ասես, ինչդեռ ուզում օգտագործում է այդ ֆիլմերը, մինչդեռ նույն Փարազանովի, Բեկնազարյանի յուրաքանչյուր կարող ցուցադրելու համար ղեկ է ղրավում ձեռք բերել ու բարձր գին վճարել»:

Պարզ հարց է առաջնում. ի՞նչ ակնկալիք ունի օտարազգի որդուները հայկական ֆիլմերի թվայնացումից ու վերականգնումից: Մանավանդ որ ըստ ղայնանավորվածության մեր ղեկությունից թվայնացման համար գումար չի դառնալու. ծախսերը սրամարդելու են միջազգային հիմնադրամները, այդ խնդիրը հոգալու է հենց Դենիել Բերդը: Վերականգնված ֆիլմերի հեղինակային ղրավունքները ղարծեք դառնալու են. կնված փաստաթղթերը դա են վկայում: Հեղինակային ղրավունքները դառնալու են անգլիացի որդուները վաճառելու է ֆիլմերի ցուցադրման ղրավունքները. ստացված տոկոսներից բաժին է հասնելու նաև Հայաստանի ազգային կինոկենտրոնին: Սակայն ֆիլմերի ցուցադրման ղրավունքի վաճառքի վերաբերյալ ղայնանագրերը գործընթացի հաջորդ փուլում են ղինելու. առաջնային հարցը հայկական ֆիլմերի վերականգնումն ու ղավայնացումն է: «Հակոբ Հովնաթանյանից» հետ վերականգնվելու են Համո Բեկնազարյանի տարը ֆիլմերը: Համատեղ նախագիծը

կարունակվի մինչև 2024 ղվականը: Հեռահար նդասակ կա Հայաստանում հիմնել վերականգնման ղարտասոհա, որտեղ կաշխատեն դրսում վերադաստատված մասնագետներ:

Դենիել Բերդը մոտիկից է ճանաչում Հայաստանը, հայ մակույթն ու հասկաղետ կինոն: Նա մեր կինոժառանգությունը համարում է համաղարային կինոյի դասական էջեր, որոնք կարող են ղարդարել որտեղ փառատոնի մեծ էկրանը: Ի վերջո, ղարցնիք չէ, որ կինոյի անցյալն այսօր մեծաղես հետադրում է մերօրյա գործիչներին, կինոակադեմիաներում կինոարվեստ ու կինոմտածողություն ուսուցանվում են հին դասականների հիման վրա: Մեր ղանձարանի արժեքն օտարները, այս դեղում անգլիացի Բերդը ֲաջ գիտակցում է: Նա մտաղիր է Փարազանովի «Նռան գույնը» ֆիլմից դուրս մնացած կարբերով ֆիլմ հավաղել. առանձին նկարահանումներ էլ են նախատեսվում նրանց հետ, ովքեր աշխատել են Փարազանովի հետ: Բերդն արդեն դիմել է Տիգրան Մանսուրյանին՝ նոր ֆիլմի համար երաժշտություն ղրելու առաջարկով: Աչալուրջ ու դասավանդիր ղինելու դեղում կարելի է փոխաշխատել համագործակցություն հիմնել. արդուներում առանց ղեկբուղեղի գումարներ ծախսելու կվերականգնվի, կթվայնացվի, մեծ էկրաններին կցուցադրվի մեր մեկդարյա կինոժառանգությունը, հայկական կինոն համաշարային դասականների արում ղր արժանի տեղը կունենա ու ճանաչում ձեռք կբերի, նաև ցուցադրման ղրավունքի վաճառքից մեր ղեկությունը տոկոսներ կստանա: Ինչ ղտուք, ձեռնունայն չի մնա նաև ծագրի նախաձեռնող հեղինակ Դենիել Բերդը: Իսկ ղնչ է, հայ կինոյի դասականների կինոժառանգությունն արխիվներում թթու դնելով ու փչացնելով՝ ավելին ենք աշխատելու:

Հայկական ժողովրդական պարերը՝ նուրբանդիայում

Շուշանիկայի «Ֆայնդիոնն դարկ» կոչված ղրոսայթում հուլիսի 14-20-ը կայացած հոգետր երաժշտության, երգի ու դարի միջազգային 27-րդ փառատոնի մասնակիցների ուշադրության կենտրոնում են եղել հայկական ժողովրդական դարերը՝ մերկայացված հասուն ղրավերով այնտեղ ղսնվող դարուսույց **Շաֆե Մեջլըր Չիլինգիրյանի** կողմից: Նա դարի ամենօրյա դարաղմունքներ է անցկացրել մոտավորաղես հարյուր հոգու հետ, ղրուաշին հակիրճ տեղեկություններ տալով հայոց դասմության եւ մակույթի մասին:

«Շաֆեն մեծ դասաղսանաղությունն է մոտենում հայկական դարերի հոգետր բովանդակությունը եւ դրանց միջոցով վերաղիղվելու կարողությունը: Նա համոզիչ փաստարկներով բացատ-

րում է, որ հայկական դարերի արժանուրենն ու դրանց արտաղայնաձ հիմնական ղարաղարները չաղաղանց հին արմատներ ունեն, որոնք հոգետր, ղորհրդանաղական եւ հուշեր արթնացնող յուրաղատակ անղտս մի ղեղու են կաղմում», նեղ է, ըստ «Միոր-Սիեթեթեթ» արաղաղթերի հաղորդման, ծիսական դարերի միջազգային ճանաղչման արժանացած մասնագետ **Լորա Շանոնը**, որ արաղ է ճանաղարհորղել եւ ուսումնաղիրել հունական, հայկական եւ բաղկանյան ավանդական դարերի ղեղուն, ղրենց ղսկ բնական միջաղաղրերում:

Չիլինգիրյանը առաղին անղամ է մասնակցել այդ փառատոնին՝ հայկական արունչ հաղորղելու դրան, ղնչը ղանդաղաղաղությամբ է ընդունվել, ֲանհ որ ողղես ճանաղչողական, բացաղաղջման հարթակ է ծառաղել մասնակիցների մեծ մասի արղանում:

Չիլինգիրյանին դուղուղ-ղունաղայով եւ դիղուղ ընկերակցել են ղորղոնաղբնակ **Տիգրան Աղեղսանյանն** ու **Սրա Պեղտոսյանը**:

Ֆայնդիոննի բնակիղչների մոտ հոգետր դարերի նկատմամբ սերը ծնունղ է աղել 1976-ին, երբ նրանց այղելության է եղել վարղես դարուսույց Բեղնհարղ Վոսիենը, ու կարողացղել է մերկայացղել եւ բացաղաղջել դարաղին ղորղորղաղոր արժանների ղարցնիղները:

Կինոռեժիսորը միջազգային գովասանքի արժանացավ իր բանաստեղծական դեբյուտի՝ «Փարոս» խաղարկային ֆիլմի համար եւ շարունակեց հեղափոխել հայրենական կինոարդյունաբերությունը:

Հունվարի վերջին ֆիլմափառից ցնցվեց ռուս կինոմենտա Անդրեյ Պլախովի ֆեյսբուքյան գրառումից՝ գրող, ռեժիսոր եւ դրոյուսեր Մարիա Սահակյանի ողբերգական վաղաժամ մահվան մասին: Նա նշել էր, որ Սահակյանը մահացել է ֆաղցկեղից եւ գրել էր. «Անհմար է հավասար 37-ամյա գեղեցիկ կնոջ մահվանը: Պայծառ հիշողություններ ունեն... ցավակցում եմ հարազաններին»:

Սահակյանը միջազգային ճանաչում ձեռք բերեց 27 տարեկանում ստեղծած իր առաջին խաղարկային ֆիլմի՝ «Փարոսի» (2007) շնորհիվ, երիտասարդ կին Լեւոնայի մասին, որը դասերգիկ ընթացքում Մոսկվայից վերադառնում է Կովկասի իր հարազատ գյուղը: Կինոնկարին աջակցել է Ռոստերամի միջազգային կինոփառատոնի «Յուլբերս Բալս» հիմնադրամը, նրա առաջնախաղը սեղի ունեցավ հենց Ռոստերամում, որին էլ հաջորդեցին BFI Լոնդոնի կինոփառատոնը եւ ցուցադրություններ ավելի քան 40 այլ վայրերում: Մի շարք բնադրասներ այն ընթացքին որդեկան 2007 թ. «Սայթ Էնդ սաունդի» սարվա ֆիլմ, իսկ գրող էս Էֆ Սեիդը կինոնկարը բնութագրեց որդես «դասերգիկ ֆիլմ, հուճազի եւ երաժշտական դրոյուսերի հուզիչ միաձուլում. այն, անկասկած, սարվա հայտնությունն էր, Լոնդոնի կինոփառատոնի առանձնանունը եւ մեծադիմ արժանի է կինոթատրոններում ցուցադրվելու համար 2008-ին»:

«Փարոսը» ցուցադրվեց Ռուսաստանի կինոթատրոններում, որտեղ Սահակյանի ընթացիկը 1992-ին սեղափոխվել էր Երեւանից: Սահակյանը Մոսկվայում հաճախել է Գերասիմովի անվան կինոնկարչական դպրոցը (ՎԳԻԿ)՝ ուսանելով վարդիմիր Կորեիմի արվեստանոցում: Ավարտել է 2003 թվականին եւ երեք տարի աշխատել «Անդրեյանի ֆլագ» կինոընկերությունում որդես ստեղծագործական դրոյուսեր: Նրա ավարտական կարճամետրաժ ֆիլմը՝ «Հրաժեշտ», սեղմ, բայց խորադիմ անձնական մի կինոնկար, նվիրված ռեժիսորի հորը, արժանի համեմատվելու Անդրեյ Տարկովսկու արվեստի հետ, դասնում է մի աղջկա մասին, որը հաշվում է ընկճախից սառադած նկարիչ հոր մահվան հետ:

«Սեֆնոյ ռան» ընկերությունը թողարկեց «Փարոսի» անգլալեզու խաղարկակը, եւ միջազգային աստղերգում կինոնկարի ունեցած հաջողության շնորհիվ Սահակյանը ֆիլմի դրոյուսերներին մեկի հետ միասին Երեւանում հիմնեց ֆիլմարտարական ընկերություն եւ ավարտեց իր երկրորդ խաղարկային կինոնկարը՝ «Այդ ես չեմ» («Ալվերդի»), որը Կինոյի համափառարկային հիմնադրամի, Դանիայի կինոնկարչական ֆիլմի ինստիտուտի եւ Գյոթեթրոգի կինոյի հիմնադրամի աջակցությամբ ստեղծված անկախ, միջազգային համատեղ արտադրություն է: Սահակյանն այս ֆիլմով 2009-ին մասնակցել է Տորինոյի կինոփառատոնին եւ 2010 թ.՝ «Բեռլինալեի» սաղադներ կորողուսին: Կինոնկարը նաեւ հաղթող է ճանաչվել Բելգրադում «B2B» փառատոնի «Լավագույն ներկայացում» անվանակարգում: «Այդ ես չեմ» ֆիլմը խորֆային առատաբանական արմատներ ունեցող երկինաստ դասնություն է մոր ու դստեր մասին, որի մեջ հին հայկական երգչախմբային երաժշտությունը հակադրված է ժամանակակից աշխարհում իմնաստղանությունների մղող կայրերին եւ հրաշալի թվային անիմացիային:

Հայ կինոյին նոր շունչ հաղորդած երիտասարդ երազատես

Ի հիշատակ Մարիա Սահակյանի

2013 թ. Ռուսաստանում թողարկվում է Սահակյանի երրորդ խաղարկային ֆիլմը՝ «Էնսրոմիան», որն աշխարհի վերջի մասին դասնող փորձարարական կասակերգություն է: Կինոնկարը 2012-ին Վիբորգում ասիում է «Սավվա Կուլի» մրցանակը: Այն կինոռեժիսորի ամենից «սեղային» ֆիլմն էր, որը սկսված ռադիկալ սարբերություն ուներ իր նախորդ կինոնկարից՝ ռուսական ՋԼՄ-ների եւ իմֆնուրույն հեղինակային կինոյի մասին սուր երգիծանով ընդգծված: Ֆիլմի գլխավոր դերում է փանք կինոռեժիսոր Վալերիա Գայ Գերմանիկան (ճանաչված որդես «Ռուսաստանի Լարի Քլարր»)՝ որդես արաստվոր ռեժիսոր, ինչդես նաեւ հեռուստահաղորդավար եւ ռուսական բարձրաշխարհիկ կյանքի ներկայացուցիչ Քսենյա Սոբչակը՝ որդես նրա իշխանատեսնչ դրոյուսեր: Կինոնկարում միակ դրոյուսերնալ դերասանը Եվգենի Ֆիգանովն էր, որն «Ալվերդի» ֆիլմում մարմնավորել է Պյոտրի՝ բացակա հոր կերդարը: 2014-ին Սահակյանը դադար սվեց խաղարկային կինոյին՝ վարդեսության դասեր կազմակերդելով Թոնո կենսրոնում եւ սասնձնելով Ավես Տերտրյանի «Կրակե օղակ» օմբրայի բեմադրությունը: «Աննիկո» սուղիայում նա հանդես եկավ որդես Արսեն Աղաջանյանի «Honey-Money» կասակերգության արտարիչ, որի առաջնախաղը սեղի ունեցավ Վիբորգում 2015 թ.օգոստոսին:

2014-ին Սահակյանը Goodreads-ում նեցեց, որ կարդում է Վիբոնիա Վուլֆի «Տիկին Դելուսեյը», եւ նրա առաջին երկու ֆիլմերը Վուլֆի վեղերի ման ընդհանուր բացարձակ հանձնառություն ունեն. ներկայացնել հերոսների ներքին կյանքը, բացահայտել կինոյի լեզուն, որդեսգի միաձուլվեմ դիտարկումը, փորձը, երազանքը, երեակայությունը եւ մեր մսֆերում սահող սեսիլը: Եվ «Փարոսի», եւ «Այդ ես չեմ»-ի գործողությունները ծավալվում են երիտասարդ կանանց շուրջը, որոնք Քլարիա Դելուսեյի ման գրոսնում են արտաքին աշխարհում, որտեղ դասերազմ է կամ դրա հետեանքը: Նրանց առորյան աղավաղված է բռնությամբ՝ ներկա կամ անցյալ, եւ այդ հարվածներին նրանց արձագանքած երեակայության միջոցով է միայն յուրաքանչյուր օրը հասնում է լոկիկական եւ լոկեթիկ վեղերներին: «Փարոսը» սկսվում է բանաստեղծական մեջբերումով, իսկ «Այդ ես չեմը» վերարտարում է հայկական էթիկական լոկեթը՝ Զարականը, Օրփեոսի եւ Էվրիդիկեի դասնության մի սարբերակը: Սահակյանի հավակնոս ֆիլմերը, խարսխված առորյա դրսերումներում, ինչդիսիք են ճողանուղու վագոնի վրա Էվրիդիկեի

բարձրանալու երկարատե հաջողակաճությունը («Այդ ես չեմ») կամ մագերի վագոնն սեսարանը («Փարոս»), շնորհիվ ման ֆիզիկականության, չեն կարող բնութագրվել այլ կերդ, եթե ոչ երազային:

Եվ ոչ միայն նրա ֆիլմերը, այլեւ նրա ֆիլմարտարությունն էր այդդիսին: Ռեժիսորը 2009-ին Հայաստանում Վիկտորյա Լուկիկի հետ հիմնեց «Աննիկո ֆիլմ» ընկերությունը՝ Հայաստանում ֆիլմեր արտարելու կամ Հայաստանում իրադես ոչ-սփյուռֆահայ կինո ստեղծելու նողատակով: «Աննիկոն» արտարեց Սահակյանի բոլոր կինոնկարները մի երկրում, որին դեռես չի հաջողվել ունենալ ազգային ֆիլմարտարություն խորհրդային Միության փլուզումից հետո: Կինոմենտա Նիք Տեյմսը ներկայացրել է հայկական կինոյի համառոտ դասնությունը՝ լինելով «Ռսկե Ժիրան»

սուղի սարրեր են դարունակում: Հավասարիմ մնալով փորձարարական կինոյի լեզվին՝ նա շարունակ վիճարկում էր կինոարվեստի սահմանները: Իմ «Քաղաֆական կենդանիներ. նոր ֆեմինիստական կինոն» աշխատության մեջ «Փարոսը» բնութագրելիս ես օգտագործել եմ Ալիսա Լեբովի «հակադասերազմային» ֆիլմ դասակարգումը.նմանադես՝ «Այդ ես չեմ»-ը կարելի է անվանել «չափահատության գալու» կինոնկար: Սահակյանի կինոնկարները կամրցում են իր կյանքի հակադասությունները. նրա ֆիլմերն առնչվում էին հիմնավոր ազգային խնդիրներին, եթե նա ազգայնական չէր, եւ ի սարբերություն ընսանիքը լրած իր հոր, Մարիան հավասարիմ էր իր արվեստին եւ միաժամանակ՝ հինգ երեխաների մայր լինելու իր դերին:

Մոս մեկ սասնամայկի ընթացքում նա հեղափոխեց հայկական կինոարտար-

Դրվագ Մարիա Սահակյանի «Փարոս» կինոնկարից

երեանյան միջազգային կինոփառատոնի ժյուրիի անդամ, որը Մարիա Սահակյանին երրորդ անգամ դարգեւատրեց «Լավագույն ֆիլմ» մրցանակով: Կինոփառատոնի եւ ռեժիսորի հարաբերությունները ակնհայտրեն խորացել էին: «Իսկ մեմֆ սիրում էինք Մաշային ոչ միայն իր սաղանդակոր ֆիլմերի, այլեւ այն դասձառով, որ երբ մսնում էր ներ կիսադավար գրասենյակը, լույս էր բերում իր մեսադես գվարթ ու կենսախիտը էությանը»,- ասված է փառատոնի կայրում՝ ռեժիսորի մահվանից հետո:

Ինչդես «Էնսրոմիա» ֆիլմում, Սահակյանի «կիսամութ» ֆիլմերը միքս էլ ար-

ությունն ու հայ կինոյի միջազգային հեղինակությունը, եւ հայտնագործեց կնոջ ներաշխարհը նկարագրող յուրօրինակ բանաստեղծական լեզու: «Փարոս» ֆիլմում մի փիլոսոֆ սեսարակ կա, երբ Կասանյա անունով ծեր կինը Լեւոնային դասնում է իր սեսած երազը, որտեղ նա իրեւ սանձեմի էր: «Իմ մեջ, ծառի մեջ, աշխարհն է ադրում», ասում է նա: Մարիա Սահակյանի կինոնկարներն էկրան բարձրացրին այս երկրային, սովորական առեղծվածը, եւ դրանցում, իր ֆիլմերում նա շարունակում է ադրել:

Սոֆի Մեթեր
«Մայթ էնդ սաունդ», Լոնդոն
Անգլերենից բարգմանեց
ՆԱԿՄԻՐ ԶՈՎԱՏԱՆԻՍՅԱՆԷ

Ռոգի Արմենի 46 երգերը մեկ խտապնակով

Ֆրանսիական հեղինակավոր «Մարիան մելոդի» ֆիրման թողարկել է ֆրանսահայ նշանավոր երգչուհի Ռոգի Արմենի (Հովհաննիսյան) կրկնակ խտապնակաղակը: Այն ընդգրկում է երգչուհու գործունեության առաջին շրջանի 46 երգերը, ստեղծված 1961-1968 թվականներին: Երգերը հիմնականում ֆրանսերեն են: Հիշենք նաեւ, որ սիրված երգչուհին վերջերս սեսագրել էր «Օսարություն» զուգերգը՝ հայաստանցի երիտասարդ երգիչ Սեւակ Ամրոյանի հետ:

